

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

KĖSTAS SURPLYS
(VERSLO TEISĖS PROGRAMA)

SUBROGACIJOS INSTITUTAS DRAUDIMO TEISINIUOSE SANTYKIUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
lekt. dr. Tomas Talutis

VILNIUS, 2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SUBROGACIJOS TEISĖS VYSTYMO SI IR ĮGYVENDINIMO YPATUMAI	5
1.1. Subrogacijos instituto kilmė	5
1.2. Subrogacijos sampratos analizė.....	9
1.3. Subrogacija kaip savitas asmenų pasikeitimo prievolėje būdas	13
1.4. Subrogacijos teisės prielaidos.....	20
2. PROBLEMINIŲ ASPEKTŲ, ATSIKIRANDANČIŲ ĮGYVENDINANT SUBROGACIJOS TEISĖ, IDENTIFIKAVIMAS	28
2.1. Teisinės pasekmės, kylančios dėl netinkamų draudėjo veiksmų.....	28
2.2. Subrogacijos taikymo su draudėju susijusių asmenų atžvilgiu ypatumai.....	33
2.2.1. Subrogacijos taikymas draudėjo nuomininko atžvilgiu.....	33
2.2.2. Subrogacijos taikymas draudėjo darbuotojo atžvilgiu.....	35
2.2.3. Subrogacijos taikymas draudėjo subrangovo atžvilgiu	37
2.3. Subrogacijos taikymo problema draudėjui negavus pilno nuostolių atlyginimo	39
3. SUBROGACIJOS TAIKYMO YPATYBĖS ATSKIROSE DRAUDIMO SUTARTYSE	45
3.1. Subrogacija gyvybės ir sveikatos draudimo sutartyse.....	45
3.2. Subrogacija civilinės atsakomybės draudimo sutartyse	49
IŠVADOS	55
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Subrogacija, kaip atskiras asmenų pasikeitimo prievolėje būdas, Lietuvoje pirmą kartą buvo įtvirtintas 2000 m. Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (toliau – CK). CK šeštos knygos VII skyrius įgalina naudotis subrogacijos institutu įvairiuose teisiniuose santykiuose, taikymo ribos nedetalizuojamos. Subrogacijos prigimtis, suformuota Lietuvos teismų praktika, doktrininis požiūris leidžia teigti, jog labiausiai subrogacijos instituto svarba išryškėja draudimo teisiniuose santykiuose. Nors praėjo beveik dešimtmetis nuo subrogacijos įstatyminio įtvirtinimo, instituto taikymo ypatumai galutinai neatskleisti iki šiol.

Pažymėtina, jog draudimo paslaugos šiuolaikinėje visuomenėje užima ypatingą vietą. Draudėjas, mokėdamas draudimo įmokas, perkelia nuostolių atsiradimo riziką draudikui ir taip maksimaliai sumažina galimas neigiamas pasekmes atsiradus žalai. Draudimo buvimas svarbus ne tik sutartį sudariusioms šalims, bet ir viešajai tvarkai. Galime teigti, kad tinkamas subrogacijos instituto įgyvendinimas ir užtikrinimas, jog taikant subrogaciją pasiekiami instituto tikslai, prisideda prie draudimo prieinamumo bei plėtos. Asmenys, turėdami draudimo apsaugą, jaučiasi užtikrinčiau priimdami sprendimus, skatinamas verslo vystymasis.

Tema aktuali ir tuo, jog iki šiol nėra nustatytos aiškios subrogacijos taikymo ribos. Subrogacijos įgyvendinimas gali turėti pasekmių ne tik draudimo sutarties šalims, bet ir tretiesiems asmenims. Dėl to, taikant subrogaciją, ypatinga reikšmė teikiama teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus. Nė vienai šaliai negali būti suteikiama nepagrįstai palankesnė padėtis – atsižvelgus į subrogacijos instituto, draudimo sutarties šalių tikslus, turi būti rasta pusiausvyra tarp šalių teisėtų interesų. Tik teisingai vertinant situaciją galima maksimaliai išnaudoti subrogacijos instituto teikiamas galimybes.

Lietuvos autoriai subrogacijai draudimo teisiniuose santykiuose skyrė ypač mažai dėmesio. Išskirtinis Tomo Kontauto indėlis, kuris monografijoje „Draudimo sutarčių teisė“ glaustai nagrinėjo pagrindinius subrogacijos taikymo ypatumus. Plėtojantis teisiniams santykiams atsiranda vis naujų ir sudėtingesnių situacijų, kurios reikalauja išsamesnės analizės ir vertinimo. Dėl to pasirinkta nagrinėti ši tema.

Temos problema – subrogacijos instituto tikslų pasiekimas nepažeidžiant teisėtų draudimo sutarties šalių bei už žalą atsakingo asmens lūkesčių ir interesų. Formalus teisės taikymas, vienos šalies interesų suabsoliutinimas, reikšmingų aplinkybių ignoravimas lemia klaidingą subrogacijos naudojimą. Sprendžiant šią problemą, svarbu nustatyti kriterijus, kuriais remiantis būtų maksimaliai

pasiekiami subrogacijos instituto tikslai. Problemos sprendimui bus remiamasi užsienio mokslinė literatūra, aktualia Lietuvos bei užsienio teismų praktika, LR CK normų analize.

Temos objektas – subrogacijos instituto taikymo ypatybės draudimo teisiniuose santykiuose.

Darbo tikslas – atskleidus subrogacijos instituto sampratą, suformuluoti teorijoje ir praktikoje kylančias subrogacijos taikymo draudimo teisiniuose santykiuose problemas, pateikti galimus šių problemų sprendimų būdus ir kryptis.

Darbo uždaviniai.

1. Ištirti subrogacijos institutą kaip vieną iš asmenų pasikeitimo prievolėje būdų bei suformuluoti subrogacijos sampratą, nustatyti instituto taikymo ribas bei esminius požymius.
2. Identifikuoti pagrindinius aspektus, aktualius Lietuvai ir darančius įtaką subrogacijos taikymui draudimo teisiniuose santykiuose.
3. Atsižvelgus į užsienio šalių praktiką, pateikti praktinius pasiūlymus, įgalinančius pasiekti subrogacijos instituto tikslus bei išvengti klaidingo teisės taikymo.

Tyrimo šaltiniai. Lietuvos ir užsienio šalių civiliniai įstatymai bei kiti teisės aktai, aktualūs nagrinėjant darbo temą. Taip pat remiamasi užsienio bei Lietuvos teismų praktika, mokslinė literatūra, periodiniais leidiniais. Atkreiptinas dėmesys, jog ypatinga vieta skiriama bendrosios teisės sistemos šaltiniams. Būtent šioje teisės sistemoje teisminių precedentų dėka formavosi pamatinės draudimo teisės normos, taip pat ir subrogacijos institutas.

Tyrimo metodai – naudoti teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Teoriniai metodai:

- istoriniu metodu analizuoti subrogacijos vystymosi ypatumai;
- lyginamosios analizės metodu siekta nustatyti skirtingų šalių subrogacijos taikymo ypatumus;
- apibendrinimo metodas naudotas formuluojant išvadas.

Empiriniai metodai:

- dokumentų analizės metodas taikytas nagrinėjant Lietuvos bei užsienio teisės aktus, teismų praktiką.

1. SUBROGACIJOS TEISĖS VYSTYMOSI IR ĮGYVENDINIMO YPATUMAI

1.1. Subrogacijos instituto kilmė

Terminas „subrogacija“ kilo iš lotyniško žodžio „subrogare“, reiškiančio „pakeisti“¹. Ši tiesioginė reikšmė tinkamai apibūdina subrogacijos instituto esmę. Trečioji šalis, įvykdžiusi prievolę už skolininką, pakeičia pradinį kreditorių ir tampa naujuoju kreditoriumi. Pradinis kreditorius yra pašalinamas iš prievolės.

Autoriai, nagrinėję subrogacijos kilmę, pripažįsta, jog šio instituto atsiradimas yra miglotas, neaiškus ir būtų sunku vienareikšmiškai nurodyti veiksnius, labiausiai dariusius įtaką šiuolaikinei subrogacijos sampratai.

Kai kurie bendrosios teisės sistemos autoriai, nagrinėję subrogacijos institutą, neatmeta Romėnų teisės įtakos. Manoma, jog didžiausią įtaką subrogacijos instituto susiformavimui davė *Cessio Actionum* doktrina. Pagal šią doktriną trečioji šalis, įvykdžiusi prievolę už skolininką, turėjo teisę perimti kreditoriaus reikalavimą. Esminis skirtumas, skiriantis *Cessio Actionum* doktriną nuo subrogacijos yra tas, kad trečioji šalis privalėjo savo veiksmais perimti reikalavimo teisę. To nepadarė, reikalavimo teisė trečiajai šaliai nepereidavo. Pavyzdžiui, A paskolina pinigų B, o C yra B laiduotojas. Subrogacijoje, C apmokėjęs skolą B, C įgyja A reikalavimo teisę, turėtą į B. Reikalavimo teisės perėjimas įvyksta *ipso jure*, t.y. remiantis teisės principais ir be A valios išraiškos akto. Pagal romėnų teisės *Cessio Actionum* doktriną, C galėtų įgyti A reikalavimo teisės į B tik tokiu atveju, jeigu A aiškiai perleistų turimą reikalavimo teisę į B (prieš ar po skolos padengimo)². Taigi romėnų teisė įtvirtino svarbų principą, jog trečioji šalis, įvykdžiusi prievolę už skolininką, turi teisę atkurti savo materialinius interesus. Šis principas svarbus ir subrogacijai, nes trečiosios šalies materialinių interesų atkūrimas yra vienas iš subrogacijos tikslų.

Vis dėlto, dauguma Anglijos ir JAV autorių, nagrinėjusių subrogacijos institutą, mano, jog dabartiniam šio instituto susiformavimui esminę įtaką turėjo Anglijos teisei būdinga teisingumo doktrina (angl. equity). Teigiama, jog labiausiai tikėtina, kad subrogacija išsivystė Anglijoje, Lordo Kanclerio ir admiraliteto teismuose bei teisingumo doktrinos pagalba³. Kai tam tikromis aplinkybėmis vienas asmuo įvykdo prievolę už kitą, teisingumo doktrina dar XVI a. parodė, kad

¹ Halladay C.W. The Effects of Settlement on an Insurer's Subrogated Rights. *Advocates' Quarterly*. 2002-2003, vol. 26, P. 162.

² Marasinghe M.L. An Historical Introduction to the Doctrine of Subrogation: The Early History of the Doctrine I. *Valparaiso University Law Review*. 1975-1976, vol. 10, No 45, P.50.

³ Birds J., Hird N. J., *Birds' Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004. P.296.

prievolę įvykdžiusiai šaliai yra galimybė gauti atlyginimą iš pirminės už prievolės įvykdymą atsakingos šalies. Svarbi aplinkybė ta, jog šis atlyginimas gaunamas nenaudojant reikalavimo perleidimo instituto, t.y. asmuo, gavęs prievolės įvykdymą, neprivalo perleisti turėtos reikalavimo teisės asmeniui, įvykdžiusiam prievolę⁴. Romėnų teisėje, priešingai nei bendrosios teisės sistemoje, kad įvyktų asmenų pasikeitimas prievolėje, buvo būtinas reikalavimo teisės perleidimo aktas, t.y. be valios išraiškos akto teisių perėjimas naujam kreditoriui negalimas.

Kaip minėta, teismų precedentai buvo itin reikšmingi subrogacijos instituto vystimuisi. Atskirose bylose buvo suformuluojami pagrindiniai principai. Viena iš reikšmingiausių XVIII a. Anglijos teismų nagrinėta byla - Mason vs. Sainsbury, kurioje riaušinininkai apiplėšė p. Mason'o namą, o draudimo kompanija atlygino patirtą žalą. Pagal buvusių teisės aktus, nukentėjęs nuo riaušinininkų asmuo turėjo teisę dėl patirtos žalos atlyginimo kreiptis į vietos vykdomąją valdžią. Lordas Mansfield'as šioje byloje teigė, jog draudikas turi teisę „apsiauti draudėjo batus“ (perimti draudėjo teises) ir reikalauti nuostolių atlyginimo. Esminis pagrindas – užkirsti kelią draudėjo nepagrįstam paraturtėjimui. Teismai manė, jog būtų nesąžininga jeigu draudėjas gautų patirtos žalos atlyginimą tiek iš savo draudiko, tiek iš asmens, dėl kurio veiksmy buvo patirta žala⁵. Taigi šioje byloje buvo suformuotas vienas iš subrogacijos instituto tikslų – nepagrįsto praturtėjimo draudimas.

Reikšminga subrogacijai ir XIX a. vidurio Anglijos teismų nagrinėta byla Castellan vs. Preston. Lordo Rhett'o įtvirtinto principo draudimo draudėjui gauti daugiau negu patirta nuostolių laikomasi iki šių dienų: „...*Draudimo sutartis, esanti jūrų ar gaisro polise yra sutartis išskirtinai tik dėl nuostolių atlyginimo, ... patirti nuostoliai draudėjui turi būti pilnai kompensuoti, bet niekada negali viršyti patirtos žalos. Tai yra esminis draudimo principas ir jeigu yra iškeliamas teiginys, kuris prieštarauja šiam principui, toks teiginys yra neabejotinai klaidingas*“⁶.

Kiti autoriai, nagrinėję subrogacijos institutą draudimo teisės kontekste, mano, jog subrogacija išsivystė iš atsisakymo (angl. abandonment) instituto, kurio ištakos yra jūrų draudimo teisėje. Žodžio „abandonment“ reikšmė - atsisakymas (ieškinio ir pan.)⁷. Draudimo teisinių santykių kontekste atsisakymo institutas suvokiamas kaip draudėjo turėto ir dalinai sugadinto arba prarasto turto perleidimas draudikui, pastarajam tai įskaitant kaip visišką apdrausto turto sunaikinimą⁸. Pagrindinės atsisakymo instituto nuostatos buvo išplėtotas teismų precedentų pagalba nuo XVIII a.

⁴ Marasinghe M.L. An Historical Introduction to the Doctrine of Subrogation: The Early History of the Doctrine I. Valparaiso University Law Review. 1975-1976, vol. 10, No 45, P.54.

⁵ O' Brien J. J. O'Brien & Hennessy education series topic - the origins of subrogation// <http://www.subrogation.net/edu/edu1.doc>; prisijungimo laikas: 2009-10-02

⁶ Ten pat.

⁷ Piesarskas B. Didysis anglų – lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Alma littera, 2000, P.17.

⁸ Garner B. A. Black's Law Dictionary. – West, a Thomson business, 2004, P.2.

vid. iki XIX a. vid. Pagal šį institutą laivo draudikui, apmokėjusiam visą draudėjo patirtą nuostolį, buvo suteikiama teisė perimti apdrausto turto likutį (angl. „salvage“). Tuomet, kada apdraustas turtas būna visiškai prarastas arba sunaikintas, draudikui, išmokėjusiam išmoką, nebėra ką perimti. Tačiau taip pat galimas atvejis, kada dėl tam tikrų aplinkybių draudikas privalo padengti visą nuostolio sumą, nors apgadintas apdraustas turtas turi likutinę vertę. Draudėjas, pasinaudojęs šiuo institutu ir patyręs tik dalinį turto sunaikinimą, laiku informavęs draudiką apie visišką apdrausto turto perleidimą ir gavęs pastarojo sutikimą, galėjo reikalauti pilno atlyginimo už visą apdraustą turtą. Laikyta, jog iš atsisakymo instituto draudikui suteikta teisė į turto likutį yra kaip priemonė užkirsti kelią draudėjo pasipelnymui pagal draudimo sutartį⁹.

Atsisakymo institutui besivystant, apdrausto turto likutis būdavo perleidžiamas draudikui nedelsiant po draudiminio įvykio tokiu pačiu būdu lyg jį pardavus. Dėl to draudikas, perėmęs draudėjo turtą, taip pat perima ir galimybę gauti šio turto vėliau sukurtą naudą (pvz. įvyksta draudiminis įvykis, kurio metu būna apgadintas laivas, gabenęs krovinį. Draudėjas, remdamasis atsisakymo institutu, perleidžia apdraustą laivą draudikui. Pastarasis, perėmęs apdraustą turtą, sėkmingai baigia krovinio pervežimą. Užmokestis už pervežimo paslaugas atitenka draudikui¹⁰).

Požiūris, kad subrogacijos institutas mažai kuo skyrėsi nuo atsisakymo instituto, išliko iki pat XX a. Tai patvirtina ir Anglijos 1906 m. jūrų draudimo teisės aktas, kuriuo bandyta kodifikuoti subrogacijos teisę tokią, kokia ji buvo suprantama tuo metu. Šio akto 79 (1) dalis teigė, kad draudikui pilnai padengus nuostolius už viso apdrausto turto sumą, pastarasis perima bet kokius draudėjo turėtus interesus į apdraustą turtą. Nuo draudiminio įvykio dienos draudikui pereina visos draudėjo turėtos tiek teisės, tiek jų įgyvendinimo priemonės.

Viena iš svarbiausių bylų, kurioje Lordų rūmai bandė atriboti subrogacijos ir atsisakymo institutus, buvo XIX a. pab. *Simpson & Co v Thomson*. Šioje byloje analizuojama, kaip susidūrė laivai „Dunluce Castle“ ir „Fitzmaurice“, priklausantys tam pačiam asmeniui. Laivas „Dunluce Castle“ buvo visiškai sunaikintas, t.y. paskendo. Pastarojo laivo draudikas, draudėjui perleidus nuosavybės teisę į apdraustą turtą, išmokėjo draudimo išmoką, lygią apdrausto turto sumai (angl. total loss), remdamasis atsisakymo institutu. Kadangi laivų susidūrimas įvyko dėl „Fitzmaurice“ įgulos kaltės, „Dunluce Castle“ draudikas siekė patirtų nuostolių atlyginimo iš „Fitzmaurice“ laivo savininko. Lordų rūmų priimtas sprendimas, pakeitęs žemesnės instancijos teismo poziciją, nustatė, jog negali būti remiamasi atsisakymo institutu. Sprendime teigta, kad draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką, nauja reikalavimo teisė neatsiranda. Argumentuota tuo, kad draudėjo teisių

⁹ Mitchell C., Watterson S. *Subrogation Law and Practice*. – Oxford University Press, 2007, P.311.

¹⁰ Ten pat.

perėjimas draudikui galimas ir dalinio nuostolio atveju, t.y. kai turtui padaryta žala, tačiau draudėjas jo neperleidžia draudikui. Atsisakymo institutas tokiu atveju negali būti taikomas. Dėl to neabejotina, jog teisių perėjimas įvyksta subrogacijos instituto pagrindu. Atsižvelgiant į tai, kad draudikui pereinančių teisių apimtis ir pobūdis nesikeičia, konstatuotina, jog laivo „Dunluce Castle“ savininkas negalėtų reikšti ieškinio sau pačiam. Draudikui perėjusios teisės negali būti įgyvendintos, dėl to ieškinyš atmestinas¹¹.

Byla *Yorkshire Insurance Co. v. Nisbet Shipping Co.* taip pat buvo reikšminga subrogacijos ir atsisakymo institutų atribojimui. Šioje byloje draudėjo laivas susidūrė su Kanados vyriausybei priklausančiu laivu. Draudikas apmokėjo 72000 GBP už patirtą žalą pagal draudimo sutartį. Draudėjas, gavęs draudikų leidimą, kreipėsi į teismą dėl patirtų nuostolių priteisimo iš Kanados vyriausybės. Dėl 1949 m. staigaus svaro sterlingo kurso kritimo, draudėjas atgavo 55000 GBP daugiau negu draudimo išmokos suma. 72000 GBP draudikui buvo gražinta, tačiau gautą 55000 GBP perviršį draudėjas pasiliko sau. Draudikui kreipusis į teismą dėl draudėjo gauto perviršio priteisimo, buvo priimtas teismo sprendimas, jog remiantis subrogacijos institutu, draudikas iš draudėjo turi teisę atgauti sumą, neviršijančią pagal draudimo sutartį išmokėtos draudimo išmokos¹². Tai priešinga atsisakymo institutui, pagal kurį draudikas, perėmęs apdrausto turto likutį ir visiškai atlyginęs nuostolius pagal draudimo sutartį, įgyja reikalavimo teisę, neapribotą draudimo išmokos apimtimi.

Apibendrinant galime teigti, kad subrogacijos ir atsisakymo institutai ilgą laiką vystėsi paraleliai ir buvo suvokiami kaip tapatūs. Abiejų institutų pagrindinis tikslas – užkirsti kelią draudėjui atgauti daugiau negu pilną nuostolių atlyginimą. Antras nemažiau svarbus tikslas – pirminė šalis, kuriai kyla prievolė atlyginti nuostolius yra nuostolius sukėlusio šalis, t.y. atsakinga už nuostolius šalis negali gauti naudos iš draudiko išmokėtos draudimo išmokos. Nepaisant to, XIX a. pab. – XX a. pr. byloje sukurtų precedentų pagalba, išryškėjo šių institutų skirtumai, kurie pagrįstai leidžia atriboti subrogacijos ir atsisakymo institutus. Pirmiausia, skiriasi momentas, nuo kada draudikui pereina draudėjo turėtos teisės. Atsisakymo instituto atveju draudikui reikalavimo teisė pereina nuo draudiminio įvykio dienos. Subrogacijos institutas įgalina draudiką perimti reikalavimo teisę tik išmokėjus draudimo išmoką. Antra, priešingai negu pagal subrogacijos institutą, draudėjui perleidus apdraustą turtą draudikui, pastarojo įgyta reikalavimo teisė nėra apribota draudimo išmokos dydžiu. Draudikas, įgyvendindamas reikalavimo teisę, gali įgyti daugiau negu išmokėta

¹¹ James P.S. The fallacies of *Simpson v. Thomson*. The Modern Law Review, 1971, vol. 34, P.149-150.

¹² Birds J., Hird N. J., *Birds' Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004., P.304.

pagal draudimo sutartį. Minėti skirtumai leidžia teigti, kad šie institutai, nors savo prigimtimi ir panašūs, vis dėlto yra skirtingi.

Manytume, kad neigti romėnų teisės įtaką subrogacijai nevertėtų. Cesija, kilusi iš romėnų teisės, įtvirtino asmenų pasikeitimą prievolėje nesugriaunant pačios prievolės. Cedentui perleidžiant reikalavimą cesionarijui, kartu perleidžiamos ir visos su šiuo reikalavimu susijusios cedento teisės. Galime teigti, kad cesijos institutu įtvirtinta cesionarijaus galimybė pasinaudoti cedento turėtomis teisėmis įgalina cesionarijų gauti lengvesnį reikalavimo teisės įvykdymą. Perimtos reikalavimo teisės įgyvendinimas būtų komplikuočiau, jeigu cesionarius neturėtų galimybės naudotis cedento turėtomis teisėmis. Toks teisių perėjimo ypatumas, įtvirtintas subrogacijoje, padeda pasiekti subrogacijos instituto tikslus. Nors cesijos įtaka subrogacijos instituto susiformavimui akivaizdi, priešingai nei subrogacijoje, cesionarijui, siekiant įgyti reikalavimo teisę, yra būtinas cedento valios išraiškos aktas. Dėl to draudimo teisėje cesija ne visuomet palanki draudikui, nes draudėjui nesutikus su reikalavimo teisės perleidimu, draudiko teisėti interesai būtų pažeisti. Be to, tokia situacija sudarytų galimybę draudėjo nepagrįstam praturtėjimui arba atsakingo už sukeltą žalą asmens atleidimui nuo civilinės atsakomybės. Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir siekiant paminėtų neigiamų padarinių išvengimo, susiformavo subrogacijos institutas. Bendrosios teisės sistemoje naudojamas atsisakymo institutas taip pat reikšmingas. Teisminiais precedentais atribojant šiuos du iš pažiūros panašius institutus, buvo suformuotos subrogacijos taikymo ribos, kurios itin svarbios siekiant užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui subrogacijos teise.

1.2. Subrogacijos sampratos analizė

Subrogacija – tai vienos šalies pakeitimas kita, sumokant skolą pakeičiamai šaliai ir sumokančiai šaliai suteikiant pakeičiamos šalies į skolininką turėtas teises, jų gynimo ir užtikrinimo priemones¹³. Žodyne pateikiama sąvoka perteikia subrogacijos instituto esmę, t.y. prievolėje pasikeitus kreditoriams, visos pirminio kreditoriaus turėtos prievolės suteikiamos teisės pereina naujam kreditoriui. Subrogacija draudimo teisinių santykių kontekste apibrėžiama kaip principas, pagal kurį draudikui, atlyginusiam nuostolius pagal draudimo sutartį, pereina visos draudėjo į trečiąją šalį turėtos teisės ir jų užtikrinimo priemonės. Teisių perėjimas galimas visų draudimo sutartyje numatytų nuostolių apimtimi¹⁴.

¹³ Garner B. A. Black's Law Dictionary. – West, a Thomson business, 2004, P.1467

¹⁴ Ten pat.

Subrogacija pažymi procesą, kada viena šalis pakeičia kitą šalį, kad galėtų įgyti bei įgyvendinti pakeistosios šalies teises į trečiąją šalį. Teigiama, kad teises perimanti šalis „apsiauna batus“ teises perduodančios šalies atžvilgiu¹⁵. Toks vaizdingas epitetas atspindi perduodamų teisių ir pareigų apimtį, t.y. naujasis kreditorius perima identišką teises ir pareigas, neprarandamos jokios pirminio kreditoriaus turėtos prievolės suteikiamos teisės, taip pat negalima situacija, jog naujasis kreditorius įgytų daugiau teisių ar pareigų negu jų turėjo pirminis kreditorius.

Bendrojoje teisės sistemoje yra žinomi du būdai, kai kyla subrogacijos teisė. Vienas iš teisės į subrogaciją įgyjimo būdų yra sutartinis (angl. contractual subrogation). Toks subrogacijos teisės įgyjimo būdas būna tada, kai draudimo sutartyje įtraukiama sąlyga, pagal kurią subrogacijos teisė yra aiškiai ir nedviprasmiškai suteikiama draudikui. Siekiant įtvirtinti sutartinę subrogaciją, galima tokia sąlyga: jeigu yra išmokama draudimo išmoka pagal šią draudimo sutartį, draudikui pereina visos draudėjo reikalavimo teisės iš bet kokio asmens ar organizacijos, taip pat draudėjas turi pateikti informaciją ir dokumentus bei daryti viską, kad draudiko teisės į patirtų nuostolių atlyginimą būtų išsaugotos¹⁶. Draudėjas įsipareigoja nepakenkti draudiko teisėms ir atlikti reikalingus veiksmus, kad šios teisės būtų apsaugotos. Taip pat taikoma ir tokia praktika, kada draudikas, išmokėdamas draudimo išmoką, iš draudėjo gauna dokumentą, kuriuo pastarasis patvirtina draudiko teisę į subrogaciją ir su tai susijusias savo pareigas¹⁷. Teismų praktikoje pripažinta, jog šalys savo draudimo sutartyje gali susitarti dėl subrogacijos teisės įgyjimo savo pačių nuožiūra. Šalių draudimo sutartyje nusistatytos tarpusavio teisės ir pareigos yra įpareigojančios ir teismai grįžta prie bendrosios teisės sistemos principų tik esant sutarties nuostatų spragoms ar dviprasmiškumams. Esant sutartinei subrogacijai, itin svarbios sąlygos, reglamentuojančios su subrogacijos įgyvendinimu susijusias draudėjo pareigas (angl. duty of insured). Tokios sąlygos nustato, kad draudėjas be raštiško draudiko sutikimo neatsisakys ar nesusitars dėl ateityje draudikui galimai pereisiančių teisių į trečiąją šalį. Taip pat jų pagalba galimas draudėjo įpareigojimas išsaugoti arba įgyvendinti savo teises į trečiąją šalį draudiko naudai. Draudėjui pažeidus šią sąlygą, draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką arba, jeigu draudimo išmoka jau išmokėta, ją susigrąžinti. Dėl to teismų praktikoje tokios sąlygos yra vertinamos siaurai, kadangi tam tikrose situacijose draudėjui gali būti sunku ar neįmanoma įgyvendinti tokius draudiko reikalavimus. Nors pagal teisingumo doktriną (angl. equity) subrogacijos teisė garantuojama bet koku atveju, draudikai nevengia naudoti sutartinio subrogacijos įgyjimo būdo. Draudikas suinteresuotas įtvirtinti kuo

¹⁵ Mitchell C., Watterson S. Subrogation Law and Practice. – Oxford University Press, 2007, P.3

¹⁶ O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box/O'Brien & Hennessy Educational Series // <http://www.subrogation.net/edu/edu2.doc>; prisijungimo laikas 2009-10-06.

¹⁷ Mitchell C., Watterson S. Subrogation Law and Practice. – Oxford University Press, 2007, P.373-374.

aiškesnes ir sau palankesnes reikalavimo perėjimo sąlygas, nustatyti platesnes draudėjo pareigas (pateikti dokumentus, informaciją, atlikti reikiamus veiksmus). Draudikas tokiu būdu siekia užsitikrinti palankesnę prievolės įvykdymo gavimą iš už nuostolius atsakingos trečiosios šalies.

Antrasis subrogacijos teisės įgyjimo būdas pagrįstas bendrosios teisės sistemos teisingumo doktrina (angl. equity). Ši doktrina sudaryta iš taisyklių visumos, kurių pagrindas – sąžiningumo ir natūralaus teisingumo siekimas. Teisingumo teismai laikosi nuomonės, jog leidimas draudėjui gauti nuostolių atlyginimą ir iš už žalą atsakingo asmens, ir iš draudiko, būtų nepagrįstas praturtėjimas draudiko sąskaita. Dėl to net ir nesant draudimo sutartyje sąlygos, numatančios reikalavimo perleidimą draudikui, subrogacija galima atsižvelgiant į teisingumo doktriną¹⁸.

Išskiriami trys subrogacijos kilimo būdai¹⁹. Jie priklauso nuo tarp šalių susiklosčiusių santykių, nuo to, ar naujam kreditoriui perėjusia reikalavimo teise anksčiau buvo pasinaudota. Prievolės pabaigos momentas yra vienas iš pagrindinių faktorių nustatant žemiau apibūdintus subrogacijos tipus. Reikia atsižvelgti į tai, ar trečiajai šaliai įvykdžius prievolę už skolininką, pastarojo prievolė laikoma pasibaigusia.

Pirmasis subrogacijos tipas galimas tokioje situacijoje, kai skolininkui kyla prievolė sutarties, delikto ar nepagrįsto praturtėjimo pagrindu. Trečiajai šaliai, įvykdžiusiai prievolę kreditoriui, skolininko prievolė pasibaigia ir kreditorius praranda savo turėtas teises į skolininką. Tokiomis aplinkybėmis trečioji šalis įgyja reikalavimo teisę į skolininką remiantis sutartimi arba nepagrįsto praturtėjimo institutu. Šioje situacijoje naujasis kreditorius taip pat gali remtis subrogacijos teise, t.y. gali teigti, jog turimos teisės naujoje prievolėje yra tokios pačios kaip pirminėje prievolėje bei galima naudotis visomis pirminės prievolės suteiktomis teisėmis. Tokiu būdu yra sukuriama teisinė fikcija, pagal kurią naujojo kreditoriaus įgyjamos teisės yra visiškai tokios pačios kaip pirminio kreditoriaus turėtos teisės, neatsižvelgiant į tai, jog yra dvi skirtingos prievolės. Taigi tokiu atveju pirminė prievolė yra laikoma pasibaigusia ir atsiranda nauja prievolė.

Antrasis subrogacijos tipas galimas specialiais nemokumo atvejais ir pastebimai skiriasi nuo likusiųjų. Šiuo atveju ieškovas turi reikalavimo teisę į trečiąją šalį (reikalavimo teisės pagrindas gali būti tiek sutartis, tiek deliktas), o trečioji šalis gali gauti prievolės įvykdymą iš atsakovo su sąlyga, kad trečioji šalis turi prievolę ieškovui. Įprasta tvarka trečioji šalis apmoka ieškovui ir tuomet, siekdamas gauti atlyginimą, kreipiasi į atsakovą. Tačiau trečiajai šaliai tapus nemokiai, ieškovas turi reikšti kreditorinį reikalavimą ir nebeturi jokio privalumo prieš kitus trečiosios šalies

¹⁸ O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box/O'Brien & Hennessy Educational Series // <http://www.subrogation.net/edu/edu2.doc>; prisijungimo laikas 2009-10-06.

¹⁹ Mitchell C., Watterson S. Subrogation Law and Practice. – Oxford University Press, 2007, P.4

kreditorius. Tokiu atveju trečiosios šalies prievolė ieškovui gali likti neįvykdyta arba įvykdyta tik iš dalies. Teisiškai toks rezultatas yra laikomas nepriimtiniu, nes kiti trečiosios šalies kreditoriai neturėtų praturtėti ieškovo sąskaita. Kad būtų išvengta tokios situacijos, trečiosios šalies reikalavimo teisė į atsakovą yra perleidžiama ieškovui. Taip yra apsaugomi ieškovo teisėti interesai, panaikinama rizika, susijusi su trečiosios šalies nemokumu.

Trečiasis subrogacijos kilimo būdas galimas draudimo teisiniuose santykiuose. Draudėjui patyrus žalą dėl trečiosios šalies kaltės, draudikas šią žalą atlygina išmokėdamas draudimo išmoką. Priešingai negu pagal pirmąjį subrogacijos tipą, trečiosios šalies prievolė atlyginti dėl jo kaltės sukeltą draudėjui žalą nepasibaigia. Draudiko išmokėta išmoka nedaro įtakos draudėjo turimai reikalavimo teisei į trečiąją šalį. Atsižvelgiant į tai, kad draudėjo reikalavimo teisė į trečiąją šalį nėra pasibaigusi, draudikas negali pasinaudoti nepagrįsto praturtėjimo institutu ir tiesiogiai reikalauti nuostolių atlyginimo iš trečiosios šalies. Sutartiniai santykiai tarp draudiko ir trečiosios šalies taip pat mažai tikėtini. Tokiu atveju, pasinaudojęs subrogacijos institutu, draudikas gali perimti draudėjo turimas teises į trečiąją šalį ir išsireikalauti nuostolių atlyginimo. Subrogacija galima tiek sutarties atveju (pvz. sąlyga dėl subrogacijos draudimo sutartyje), tiek ir be draudėjo sutartinio įsipareigojimo perleisti turimas teises į trečiąją šalį. Pastaroji subrogacijos galimybė kyla iš nepagrįsto praturtėjimo instituto. Draudėjas, gavęs draudimo išmoką, gali reikalauti nuostolių atlyginimo iš žalą sukėlusio asmens (tokiu atveju draudėjas gautų dvigubą nuostolių atlyginimą) arba nesiimti jokių veiksmų (kaltininkas atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės). Pirmuoju atveju nepagrįstai praturtėja draudėjas, antruoju – žalą sukėlęs asmuo. Nė vienas iš šių rezultatų nėra priimtinas, kadangi tai prieštarauja ir teisės principams, ir pačiai draudimo esmei – draudėjas negali gauti daugiau negu pilno nuostolių atlyginimo.

Autoriaus nuomone, atsižvelgus į Lietuvoje galiojančias teisės normas bei teismų praktiką, subrogacijos institutas aktualiausias draudimo teisiniuose santykiuose. Iki šiol, esant tokioms aplinkybėms, kaip nurodyta pirmuosiuose dviejuose subrogacijos tipuose, subrogacijos institutą reguliuojančiomis teisės normomis remtasi nebuvo. Pirmasis išskirtas subrogacijos tipas nepasiekia subrogacijos instituto tikslų. Kaip yra pažymėjęs LAT, subrogacijos tikslas yra įtvirtinti įstatymo nustatytos bendrosios taisyklės išimtį, kad prievolės įvykdymas lemia jos pasibaigimą²⁰. Šis tikslas nėra įgyvendinamas, kadangi trečiajai šaliai įvykdžius prievolę už skolininką, skolininko prievolė kreditoriui laikoma pasibaigusia. Esant aplinkybėms, nurodytoms antrajame tipe, subrogacijos institutas neaktualus, nes ieškovas turi teisę kreiptis tiesiogiai į atsakovą dėl prievolės įvykdymo.

²⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 24 d. nutartis c.b. AB "Lietuvos Draudimas" vs. UAB „ERGO Lietuva“, UAB „Ritranspeda“, Nr. 3K-3-503/2005, kat. 37; 38; 73.2.6.1

Trečiosios šalies reikalavimo teisės į atsakovą perleidimas ieškovui nebūtinai. Pavyzdžiui, pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį, žalą patyręs asmuo gali kreiptis į civilinės atsakomybės draudiką tiesiogiai, už žalą atsakingo asmens nemokumas jokios įtakos nedaro.

Apibendrinant paminėtina, jog subrogacijos institutu įtvirtinamas asmenų pasikeitimas egzistuojančioje prievolėje naujam kreditoriui išsaugant visas pradinio kreditoriaus turėtas teises. Instituto prigimtis lemia, jog subrogacijos teisės kilimui svarbiausias įstatyminis pagrindas, o institutas pritaikomas draudimo teisiniuose santykiuose.

1.3. Subrogacija kaip savitas asmenų pasikeitimo prievolėje būdas

Naujasis CK išskiria keturis asmenų pasikeitimo prievolėje būdus: reikalavimo perleidimą (cesiją) (CK šeštos knygos VI skyrius), faktoringą (CK šeštos knygos XLV skyrius), skolos perkėlimą (CK šeštos knygos VIII skyrius) bei subrogaciją (CK šeštos knygos VII skyrius). Subrogacijos ir cesijos institutai turi panašumų, tačiau šios teisinės konstrukcijos nėra tapačios ir turi būti atribotos. Taip pat subrogacija yra nepelnytai sutapatinama ir su regreso teisės institutu.

Iš pažiūros regreso ir subrogacijos institutai yra labai panašūs, dėl to jie dažnai vartojami kaip sinonimai. Tiek regreso, tiek subrogacijos atveju trečiajam asmeniui įvykdžius prievolę už skolininką, kreditorius praranda reikalavimo teisę į skolininką. Bendras yra ir teisinis pagrindas, kadangi ir regresinės prievolės atsiradimas, ir reikalavimo teisės perėjimas pagal subrogacijos institutą kyla iš įstatymo. Taip pat galime teigti, kad dažniausiai pagal abu minimus institutus reikalavimo teisė būna perimama, o ne perleidžiama (nereikalauja šalių valios išraiškos).

Įstatymų leidėjas CK šeštos knygos VII skyrių įvardijo „reikalavimo perėjimas trečiajam asmeniui regreso tvarka (subrogacija)“. Tokia formuluoatė suponuoja nuomonę, jog šios dvi sąvokos yra sutapatintos ir vartojamos kaip sinonimai. D. Ambrasienė pritaria įstatymo raidei ir neatrvoja regreso teisės instituto nuo subrogacijos instituto. Ji tik pažymi, jog „<...> sutapatinant regreso ir subrogacijos sampratas <...> regresą reikia suvokti plačiau nei iki šiol“²¹. Teisinėje literatūroje subrogaciją bandoma išskirti į tam tikrą ypatingą regreso rūšį, atmainą: „Regreso teisė – tai asmens teisė reikalauti iš skolininko to, ką jis už skolininką sumokėjo skolininko kreditoriui. <...> Jei regreso tvarka asmeniui atsiranda teisė reikalauti iš skolininko atlyginti nuostolius, kuriuos jis

²¹ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai)// Jurisprudencija. 2002, T 28 (20), P.103.

atlygino kreditoriui, toks regreso atsiradimo atvejis vadinamas subrogacija²². Galime teigti, kad nors ir bandoma subrogaciją išskirti į tam tikrą rūšį, nėra įvardinti konkretūs požymiai, kurie leistų atriboti šiuos du institutus.

Manome, kad siekiant atskirti regreso ir subrogacijos institutus, derėtų įdėmiau atsižvelgti į šių institutų taikymo ypatumus. Trečiajai šaliai įvykdžius prievolę už skolininką, prievolė pasibaigia kaip tinkamai įvykdyta (CK 6.123 str.). Įstatymų leidėjas tam, kad būtų atkurti įvykdžiusios prievolę trečiosios šalies interesai, imperatyviomis normomis suteikia galimybę pareikšti regresinį reikalavimą (pvz. CK 6.280 str. , 6.90 str. 3 d.). „<...> Regreso atveju atsiranda teisė <...>²³, taigi regresinis reikalavimas yra nauja prievolė, kuri nėra susijusi su pradinio kreditoriaus turėtąja. Tokie regreso instituto ypatumai lemia svarbias teises pasekmes. Pirma, trečiajai šaliai įvykdžius prievolę už skolininką, prievolė pasibaigia tinkamu įvykdymu, o kartu baigiasi ir visos iš šios prievolės atsiradusios papildomos teisės ir pareigos (CK 6.123 str. 3 d.). Tikėtina, jog naujoji prievolė nebesuteiks tiek teisių, kiek turėjo pradinė prievolė, o tai lemia sudėtingesnį prievolės įvykdymo gavimą. Antra, trečioji šalis, įvykdžiusi prievolę už skolininką, naują regresinę prievolę įgyvendina laikydamasi taisyklių, nustatančių trečiosios šalies ir skolininko teisinius santykius, t.y. tai, kokie teisiniai santykiai siejo pradinį kreditorių ir skolininką neturi reikšmės. Šis aspektas svarbus taikant CK 1.125 str. įtvirtintas ieškinio senaties terminų skaičiavimo taisykles. Trečia, atsižvelgiant į tai, kad regresinė prievolė yra naujai atsiradusi, ieškinio senaties termino pradžia su pradinės prievolės ieškinio senaties termino pradžia nesiejama. Iš regresinių prievolių atsirandančių reikalavimų ieškinio senaties terminas prasideda nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento (CK 1.127 str. 4 d.). Matome, kad įgyvendindamas regresinę teisę, naujasis kreditorius dažnai turi prastesnes galimybes negu turėjo pradinis kreditorius. Dėl to skolininkas, lyginant su naujuoju kreditoriumi, gali nepagrįstai įgyti palankesnę padėtį.

Subrogacijos institutu, suformuotu draudimo teisėje, siekiama atkurti draudiko pažeistus materialinius interesus, užkirsti kelią nepagrįstam praturtėjimui. Tam pasiekti svarbiausias dalykas – užtikrinti kiek įmanoma palankesnę draudiko perimtos reikalavimo teisės įgyvendinimą. Kadangi palankiausias įvykdymas dėl galimai turimų papildomų teisių yra draudėjui, draudikas turėtų įgyvendinti perimtą reikalavimo teisę naudodamasis identiškais draudėjo turėtoms teisėms. Subrogacijoje įtvirtinama išimtis iš taisyklės, kad prievolės įvykdymas lemia jos pasibaigimą. CK 6.1015 str. įtvirtintas asmenų pasikeitimas egzistuojančioje prievolėje ne tik sudaro galimybę

²² Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. Civilinė teisė prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P.86.

²³ Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai)// Jurisprudencija. 2002, T 28 (20), P.104.

draudikui reikalavimo teisę įgyvendinti remiantis taisyklėmis, kokiomis būtų rėmėsis draudėjas (CK 6.1015 str. 2 d.), bet ir įpareigoja draudėją suteikti reikalingą informaciją (CK 6.1015 str. 3 d.) bei išsaugoti reikalavimo teisę (CK 6.1015 str. 4 d.). Akivaizdu, kad, lyginant su regreso teise, suteikiamas pranašumas draudikui, sumažinama draudėjo piktnaudžiavimo bei už žalą atsakingo asmens civilinės atsakomybės išvengimo galimybės. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad subrogacijoje pradinė prievolė laikoma nepasibaigusia, nesikeičia ir ieškinio senaties termino pradžia (CK 1.128 str.). Ieškinio senaties terminas skaičiuojamas nuo tada, kai draudėjui atsiranda reikalavimo teisė. Įvertinant draudimo teisinių santykių ypatumus, draudimo sutarties šalių siekiamus tikslus, įtvirtintas subrogacijos institutas draudikui yra palankesnis negu regreso teisės institutas. Siekiant nepažeisti teisėtų šalių interesų, tinkamo instituto pasirinkimas yra itin svarbus.

Reikalavimo teisės perleidimo (cesijos) institutas kilo iš romėnų teisės siekiant atrasti būdą prievolės kreditoriui pakeisti, nesugriaunant pačios prievolės²⁴. Cesijos įtaka subrogacijai neabejotina, tačiau šios teisinės konstrukcijos turi būti atskiriamos.

Reikalavimo perleidimo (cesijos) institutas reglamentuojamas CK šeštos knygos VI skyriuje. CK 6.101 str. 1 d. nustato, jog kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai arba jeigu reikalavimas nesusijęs su kreditoriaus asmeniu. Ši teisės norma įtvirtina kreditoriaus teisę perleisti reikalavimą sutarties pagrindu. 6.101 str. 4 d., taip pat numato reikalavimo teisės perėjimą įstatymo pagrindu. Taigi pagal cesijos institutą asmenų pasikeitimas prievolėje galimas reikalavimą perleidžiant sutarties pagrindu ir reikalavimui pereinant įstatymo pagrindu. CK 6.111 str., reglamentuojančiame subrogacijos teisės atsiradimo pagrindą, įstatymų leidėjas taip pat nurodo tuos pačius pagrindus kaip ir cesijos instituto taikymui. Subrogacijos institutu siekiama užkirsti kelią už nuostolius atsakingo asmens nepagrįstam praturtėjimui, įgyvendinti visiško nuostolių atlyginimo principą bei atkurti materialinius interesus trečiosios šalies, įvykdžiusios prievolę už skolininką. Manytume, kad nustatant subrogacijos instituto atsiradimo pagrindą, tikslinga atsižvelgti į šiuos tikslus. Jų pasiekimui sutarties, leidžiančios subrogaciją, buvimas nebūtinai. Net jeigu pradinio ir naujojo kreditorių sudarytos sutarties sąlygos nenumatyto subrogacijos taikymo, atsižvelgiant į įstatymo saugomas vertybes, viešąjį interesą naujajam kreditoriui turi būti leista įgyvendinti pradinio kreditoriaus turėtą reikalavimo teisę. Taigi subrogacijoje įstatyminis reikalavimo perėjimo atsiradimo pagrindas svarbesnis negu cesijoje, o reikalavimo perleidimas sutarties pagrindu svarbesnis cesijos institutui. Visų pirma, jau pati CK šeštos knygos VI skyriaus pavadinimo

²⁴ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P.226.

formuluotė *reikalavimo perleidimas* perša išvadą, jog pradinis kreditorius savo veiksmais išreiškia norą bei sutikimą perleisti jam priklausantį reikalavimą. Skyriuje, reglamentuojančiame subrogacijos institutą, vartojama sąvoka *reikalavimo perėjimas*. Tai leidžia teigti, kad šalių valios išraiškos aktas nesureikšminamas. Kitas svarbus dalykas – reikalavimo perleidimo tikslas. Jis yra būtinas cesijos instituto elementas. Reikalavimas niekada neperleidžiamas savaime, tik tam, kad ankstesnis kreditorius perduotų reikalavimą naujam. Šalys, sudarydamos reikalavimo perleidimo susitarimą, visada turi kokį nors tikslą²⁵. Reikalavimo perleidimu pasiekiamas tikslas cesijoje svarbus tik pradiniam ir naujam kreditoriui, t.y. į kitų šalių interesus neatsižvelgiama. Kaip ir cesijoje, subrogacijos taikymu nepasiekiant šio instituto tikslų, reikalavimo perėjimas turi būti negalimas. Subrogacijos instituto pasiekiami tikslai taip pat turi ir viešąją tvarką. Pavyzdžiui, draudikas, įgyvendindamas perėjusią reikalavimo teisę ne tik atkuria savo materialinius interesus, bet ir panaikina galimybę už žalą atsakingam asmeniui išvengti civilinės atsakomybės. Įgyvendinant subrogacijos institutą, tiesioginės ar netiesioginės pasekmės galimos ne tik pradiniam ir naujam kreditoriui, bet ir kitoms šalims. Pavyzdžiui, draudikas turėdamas subrogacijos teisę mažina draudimo įmokas. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, natūralu, jog įstatyminis subrogacijos taikymo pagrindas svarbiausias. CK komentaro autoriai taip pat teigia, jog „<...> nuo reikalavimo teisės perleidimo reikia skirti subrogaciją, t.y. atvejus, kai reikalavimo teisė kitam asmeniui pereina pagal įstatymą <...>²⁶.

Cesijos teisiniuose santykiuose naujasis kreditorius, kuris iš pradinio kreditoriaus įgyja reikalavimo teisę, dažniausiai siekia tam tikros naudos. Atsižvelgiant į šį ypatumą, cesijos instituto taikymą reglamentuojančios teisės normos numato pradinio kreditoriaus atsakomybę (CK 6.105 str). Įstatymų leidėjas, siekdamas apsaugoti naujojo kreditoriaus interesus, įpareigojo pradinį kreditorių atsakyti už negaliojantį reikalavimą, ar, esant perleidimo atlygintinumui, atsakyti už skolininko nemokumą. Subrogacijos teisiniuose santykiuose, trečiosios šalies, įvykdžiusios prievolę už skolininką, pagrindinis interesas yra ne perimti reikalavimo teisę, o apsaugoti savo teisėtus interesus (CK 6.112 str. 2-3 d.) arba įvykdyti sutartinius įsipareigojimus (CK 6.1015 str.). Dėl šių aplinkybių trečiosios šalies įvykdyta prievolė nevisuomet įpareigoja kreditorių garantuoti reikalavimo teisės į skolininką galiojimą, ar juo labiau jos įvykdymo galimumą. Pvz., draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką draudėjui ir perėmęs pastarojo reikalavimo teisę, negali reikalauti draudėjo grąžinti draudimo išmoką, jeigu už žalą atsakingas asmuo yra nemokus. Manytume, kad pradinio

²⁵ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. Civilinė teisė prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P.79

²⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P.140.

kreditoriaus atsakomybė už turėtą reikalavimo teisę į skolininką dažniausiai galima tik esant pastarojo tyčiai ar dideliam neatsargumui. Apibendrinant galime teigti, kad pradinio kreditoriaus atsakomybė naujam kreditoriui už reikalavimo teisės į skolininką galiojimą ir įgyvendinamumą subrogacijos ir cesijos institutuose skiriasi. Pradinio ir naujojo kreditorių santykių ypatumai lemia tai, kad cesijoje pradinio kreditoriaus atsakomybė platesnė negu subrogacijoje.

Reikalavimo teisės pereina naujam kreditoriui nuo momento, kada pastarasis gali panaudoti įgytą reikalavimo teisę prieš skolininką ar trečiuosius asmenis. Subrogacijos ir cesijos institutų reikalavimo teisės perėjimo momentas skiriasi. CK 6.112, 6.114, 6.1015 str. analizė leidžia teigti, kad reikalavimo perėjimas subrogacijos atveju galimas tik trečiajai šaliai įvykdžius prievolę pradiniam kreditoriui. Cesijoje šis momentas nustatomas priklausomai to, ar perleidžiant reikalavimo teisę skolininko sutikimas yra būtinas. Tada, kai skolininko sutikimas būtinas, reikalavimo teisės perėjimo momentas siejamas su skolininko duotu sutikimu, kai nebūtinas – su pranešimu skolininkui apie reikalavimo teisės perleidimą įteikiant jam atitinkamą perleidimo įrodymą (CK 6.109 str. 1 d.)²⁷. Dėl to galime teigti, kad priešingai nei subrogacijoje, reikalavimo teisės perėjimo momentui naujojo kreditoriaus atliktas prievolės įvykdymas pradiniam kreditoriui nebūtinas.

Taikant subrogaciją, reikalavimo teisės dalis, pereinanti naujam kreditoriui, visada yra lygi naujojo kreditoriaus įvykdytos prievolės dydžiui. Naujasis kreditorius negali įgyti daugiau negu pats suteikė pradiniam kreditoriui. Tai prieštarautų subrogacijos instituto esmei, sudarytų galimybę naujojo kreditoriaus nepagrįstam praturtėjimui. Reikalavimo perleidimas naudojantis cesijos institutu tokio apribojimo neturi. Naujojo kreditoriaus įvykdytos prievolės dydis gali būti mažesnis negu iš pradinio kreditoriaus perimtos reikalavimo teisės dydį. Pvz. naujasis kreditorius už 100000 LT reikalavimo teisės perleidimą pradiniam kreditoriui sumoka tik 5000 LT. Pradinis kreditorius savo reikalavimo teisę gali perduoti ir neatlygintinai. Tokios cesijos šalių teisės suprantamos atsižvelgiant į sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius principus, o vertimas naujam kreditoriui įvykdyti prievolę lygią įgytai reikalavimo teisės daliai būtų nepateisinamas. Juk naujasis kreditorius, perimdamas pradinio kreditoriaus reikalavimo teisę, prisiima riziką, kad skolininkas prievolės neįvykdys.

Manytume, kad su pagrindiniu reikalavimu pereinančių papildomų teisių traktavimas cesijos ir subrogacijos teisiniuose santykiuose taip pat skirtingas. Pagal CK 6.101 str. 2 d. reikalavimo įgijėjui pereina ir prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės bei kitos papildomos

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P.151.

teisės. Tokios teisės pereina reikalavimo įgijėjui, net jeigu sutartyje tai ir nėra nurodyta²⁸. Taigi cesijoje naujasis kreditorius gali įgyti ir su perimta reikalavimo teise susijusius vaisius, pajamas ir pan. Dar romėnų teisėje buvo įtvirtintas principas, kad „<...>visa tai, ką cesionarius išieškos iš debitoriaus, jis turi teisę niekam neatsiskaitydamas įtraukti į savo turtą.“²⁹ Subrogacijoje naujasis kreditorius, vykdydamas įgytą reikalavimo teisę ir gavęs daugiau naudos negu reikalavimo teisė jam suteikė, privalo reikalavimo teisės perviršį gražinti pradiniam kreditoriui. Tai patvirtina ir Anglijos teismų praktika. Byloje *Yorkshire Insurance Co v Nisbet Shipping Co*, draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, subrogacijos teisės neįgyvendino. Draudėjas, įgyvendinęs reikalavimo teisę į skolininką, dėl svaro sterlingo devalvacijos atgavo daugiau negu draudikas buvo išmokėjęs draudimo išmokos. Teismas priėmė sprendimą, kad draudikas negali reikalauti sumos, viršijančios draudimo išmoką³⁰. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad naujasis kreditorius turi teisę į su perimtu pagrindiniu reikalavimu neatsiejamas netesybas³¹. Taigi galime teigti, kad naujajam kreditoriui priklauso tik tai, kas yra neatsiejamai susiję su perimto reikalavimo įvykdymu. Naujojo kreditoriaus įgytas perviršis, priešingai negu cesijos atveju, privalo būti gražintas pradiniam kreditoriui.

Apibendrinant paminėtina, jog cesijos ir subrogacijos institutai turi daug panašumų. Dėl jų cesijos ir subrogacijos teisiniai santykiai gali būti nepagrįstai sumaišomi. Abejuose institutuose reikalavimui perėjus naujajam kreditoriui, prievolės pobūdis, prievolės užtikrinimo priemonės ir skolininkas nesikeičia. Taip pat asmenų pasikeitimas prievolėje įvykdavo nesugriaunant pačios prievolės. Nepaisant šių panašumų, subrogacijos ir cesijos institutai negali būti sutapatinami. Esminis skirtumas – skirtingi tikslai, kurių siekiama taikant šiuos institutus. Taip pat skiriasi taikymo pagrindai, reikalavimo teisės perėjimo momentas, apimtis, su pagrindiniu reikalavimu susijusių papildomų teisių perėjimas.

Atsižvelgus į subrogacijos ir cesijos institutų panašumus bei tai, kad draudėjo reikalavimo teisės perėjimas draudikui galimas tiek cesijos, tiek subrogacijos pagrindu, kyla klausimas, ar visuomet subrogacijos instituto taikymas draudimo sutarties šalims yra palankesnis. Tai nustatant derėtų identifikuoti reikšmingas aplinkybes ir nustatyti, kokių tikslų reikalavimo teisės perleidimu siekia draudimo sutarties šalys. Cesijos ir subrogacijos skirtingos ypatybės lemia tai, jog tam tikrose situacijose vienas institutas gali būti pranašesnis už kitą.

²⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. *Civilinė teisė prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P.82.

²⁹ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999. P.226.

³⁰ Birds J., Hird N. J., *Birds' Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004. P.304

³¹ Ten pat, P.312.

Reikalavimo teisės perėjimas remiantis subrogacijos institutu palankesnis tada, kai dėl tam tikrų priežasčių atskiro susitarimo sudarymas negalimas. Kadangi draudikui nereikalingas draudėjo sutikimas perleisti reikalavimo teisę, draudiko materialinių interesų atkūrimas nesuvaržomas. Siekiant geriau suprasti subrogacijos pranašumą šiuo aspektu, derėtų atkreipti dėmesį į draudimo sutarties šalių tikslus draudėjui patyrus žalą dėl trečiosios šalies kaltės. Draudiko pagrindinis tikslas – išmokėjus draudimo išmoką draudėjui, atkurti savo materialinius interesus, kurie buvo pažeisti dėl trečiosios šalies veiksmų. Draudėjo tikslas – gauti pilną nuostolių atlyginimą. Draudėjui patyrus daugiau nuostolių negu padengia draudimo išmoka, draudėjas gali siekti išsaugoti reikalavimo teisę į už nuostolius atsakingą šalį taip tikėdamasis gauti palankesnę nepadengtų nuostolių atlyginimą. Matome, jog reikalavimo teisės perėjimu yra suinteresuota tik viena draudimo sutarties šalis, t.y. draudikas. Draudėjo nesutikimas perleisti reikalavimo teisės panaikintų draudiko materialinių interesų atkūrimo galimybę, subrogacijos instituto nebuvimas sudarytų galimybę draudėjo piktnaudžiavimui ir nepagrįstam praturtėjimui. Taigi nesant draudėjo sutikimo perleisti reikalavimo teisės, tik subrogacijos instituto naudojimas įgalina išvengti neigiamų pasekmių.

Kaip minėta anksčiau, taikant subrogaciją, reikalavimo teisės dalis, pereinanti naujajam kreditoriui, visada lygi naujojo kreditoriaus įvykdytos prievolės dydžiui. Remiantis cesijos institutu, pradinio kreditoriaus perleidžiamos reikalavimo teisės dydis nesiejamas su naujojo kreditoriaus įvykdytos prievolės dydžiu. Praktikoje dažna situacija, kai draudikas neatlygina visų draudėjo patirtų nuostolių (pvz. neapmokama frančizė). Tokiu atveju draudėjui gali būti priimtinau sudaryti susitarimą perleisti reikalavimo teisę visa apimtimi, ypač tada, kai draudiko nepadengtos žalos suma yra menka. Draudėjas gali neturėti reikalingų resursų įgyvendinat likusios reikalavimo teisės dalį (teisinių žinių, laiko stoka, patiriamos papildomos išlaidos). Draudikui įgyvendinus reikalavimo teisę, sumos, viršijančios draudimo išmokos dydį, panaudojimas galimas pagal draudiko ir draudėjo susitarimą. Matome, jog remiantis cesijos institutu, šalys yra laisvos sudaryti susitarimus, atitinkančius jų interesus.

Draudikui taip pat gali būti naudinga remtis cesijos institutu atsižvelgiant į tai, jog visa tai, kas gaunama įgyvendinus reikalavimo teisę (vaisiai, pajamos ir pan.), lieka draudikui. Manytume, kad nevisuomet draudikui įgyvendinus reikalavimo teisę didesne negu draudimo išmokos apimti, perviršis turėtų būti gražintas draudėjui. Naudojant subrogacijos institutą, draudikas bet koku atveju privalėtų gražinti sumą, viršijančią draudimo išmokos dydį. Šiuo subrogacijos instituto įtvirtintu principu siekiama išvengti draudiko nepagrįsto praturtėjimo. Derėtų pastebėti, kad tam tikrose situacijose galimas priešingas rezultatas – draudėjo nepagrįstas praturtėjimas. Teisinių santykių įvairovė lemia nevienodą reikalavimo teisės įgyvendinimui reikalingų resursų kiekį. Draudikas,

įvertinęs, jog jam neekonomiška įgyvendinti perimtą reikalavimo teisę tik draudimo išmokos apimtimi, gali apskritai jos atsisakyti. Toks rezultatas būtų naudingas tik už žalą atsakingam trečiajam asmeniui. Dėl to draudiko ir draudėjo atskiras susitarimas dėl reikalavimo teisės perleidimo visa apimtimi būtų priimtinas draudikui, o įgyvendinus reikalavimo teisę už nuostolius atsakinga trečioji šalis neišvengtų atsakomybės.

Galime teigti, jog šalys, susitardamos dėl reikalavimo perleidimo gali nustatyti jų interesus atitinkančias sąlygas. Atsižvelgiant į teisinių santykių dinamiškumą, draudimo sutarties šalių tikslus, galimybė detalizuoti reikalavimo perleidimo sąlygas atskirais atvejais gali būti palankiau negu rėmimasis subrogacijos institutą reglamentuojančiomis taisyklėmis. Visgi cesiją reglamentuojančiomis taisyklėmis turėtų būti remiamasi tik tuo atveju, jeigu subrogacijos institutu nepasiekiami draudimo sutarties šalių tikslai.

1.4. Subrogacijos teisės prielaidos

Draudiko subrogacijos teisės atsiradimui būtina tam tikrų sąlygų visuma. Bent vienos iš būtinų sąlygų nebuvimas užkirstų kelią draudikui įgyvendinti draudėjo perėjusio reikalavimo teisę. Galime išskirti šias subrogacijos teisės atsiradimui būtinas sąlygas:

- a) draudiminis įvykis kaip trečiosios šalies veiksmų pasekmė;
- b) draudimo išmokos, atlyginančios draudėjo patirtus nuostolius, išmokėjimas;
- c) draudėjo reikalavimo teisės trečiajai šaliai buvimas.

Trečiosios šalies veiksmai sukelti nuostolius draudėjui, kaip būtina sąlyga draudiko subrogacijos teisei, yra aiški ir suprantama visiems. Nebūtų prasmės sudaryti draudimo sutarties, jeigu draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką draudėjui, po to reikalautų ją grąžinti. Siekiant išvengti klaidingo subrogacijos instituto taikymo bei apsaugoti draudėjo ir už žalą atsakingos trečiosios šalies interesus, būtina tinkamai apibrėžti trečiosios šalies sąvoką. Draudimo teisinių santykių kontekste vienur ši sąvoka yra apibrėžiama imperatyviomis įstatymo normomis, kitur tai nėra padaryta. Vokietijos draudimo sutarčių įstatymo 67 str. 2 d. padaro išimtį su draudėju kartu gyvenantiems šeimos nariams ir nelaiko jų trečiaja šalimi (išskyrus atvejus, kai žala atsiranda dėl tyčios). Šia įstatymo norma siekiama apsaugoti ne draudėjo šeimos, bet pačio draudėjo interesus³². Bendrosios teisės sistemoje teismai, sprendami klausimą, koks asmuo turėtų būti laikomas trečiuoju asmeniu, atsižvelgia į vieną iš subrogacijos principų – draudikui perėjusi reikalavimo teisė yra

³² Yang S.K. The Insurer's Subrogation Against The Third Person. The Korean Journal of Comparative Law, 1976, vol. 4, P.36.

identiška draudėjo turėtai („draudikas apsiauna draudėjo batus“). Prieš priimant sprendimą, atsižvelgiama į draudėjo ir už žalą atsakingo asmens tarpusavio santykį. Jeigu normaliomis sąlygomis (neturėdamas draudimo apsaugos) draudėjas nebandytų įgyvendinti turimos reikalavimo teisės į už nuostolius atsakingą asmenį, daroma išvada, jog pastaroji šalis neturi būti laikoma trečiuoju asmeniu³³. Prancūzijos draudimo kodekso L121-12 straipsnis įtvirtinta draudiko subrogacijos teisę į trečiąją šalį. Tame pačiame straipsnyje nurodyta, jog draudikas neturi atgręžtinio reikalavimo teisės į draudėjo vaikus, įpėdinius, tiesiogiai susijusius asmenis, vadovus, darbuotojus, darbininkus, tarnautojus bei visus kitus asmenis, kurie įprastinėmis sąlygomis gyvena kartu su draudėju³⁴. Galime teigti, jog įstatymo leidėjas, įtvirtindamas draudiko subrogacijos teisę ir nuroydamas asmenis, kurių atžvilgiu negalimas atgręžtinio reikalavimo taikymas, tuo pačiu apibrėžia ir trečiosios šalies sąvoką. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog tiek Prancūzijos, tiek Vokietijos įstatymų leidėjai formuluodami teisės normą siekė, jog ji būtų suvokiama plačiąja prasme, o ne tik pritaikoma formaliai. Sąlyga, kad asmuo, gyvenantis kartu su draudėju, nelaikytinas trečiuoju asmeniu, reikalauja įvertinti visas konkrečios situacijos aplinkybes. Reikalaujama, kad prieš leidžiant draudiko subrogaciją, būtų objektyviai įvertinta, ar tai nepakenks pagrįstiems draudėjo interesams. Tai, kad asmuo, gyvenantis kartu su draudėju, teisiškai su pastaruoju nesusijęs, nėra lemiamą aplinkybė. Daug svarbiau įvertinti, ar asmuo, gyvenantis kartu su draudėju, veda bendrą ūkį ir kaip tokio asmens finansinės situacijos pablogėjimas darys įtaką draudėjo interesams. Vokietijos mokslininkų ir teismų praktikoje suformuota nuomonė, jog sąvoka „šeima“ apima draudėjo artimuosius, pastaruosius suvokiant tiek teisiškai, tiek *de facto*³⁵. Tokiu būdu nesureikšminamas draudėjo ir su juo susijusio asmens teisinis ryšys. Taigi užsienio teismų praktikoje ir doktrinoje trečiosios šalies sąvoka yra aiškinama draudėjo naudai, teikiant kiek įmanoma siauresnę prasmę.

Lietuvoje galiojantys teisės aktai tiesiogiai nereglamentuoja trečiosios šalies sąvokos draudimo teisinių santykių kontekste. Galime teigti, kad tai yra palikta draudiko ir draudėjo susitarimui draudimo sutartyje. Draudikas, siekdamas turėti galimybę trečiosios šalies sąvoką aiškinti kuo plačiau, gali išvis neįtraukti tokios sąlygos į draudimo sutartį, arba įtvirtinti dviprasmišką sąlygą. „If P&C Insurance AS“ filialo Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr.

³³ Yang S.K. The Insurer's Subrogation Against The Third Person. The Korean Journal of Comparative Law, 1976, vol. 4, P.36.

³⁴ Prancūzijos draudimo kodeksas//

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_assu_textE.htm#Chapter%20I:%20General%20provisions; prisijungimo laikas 2009-09-27.

³⁵ Yang S.K. The Insurer's Subrogation Against The Third Person. The Korean Journal of Comparative Law, 1976, vol. 4, P.36.

001, 19 p. teigia: “Trečiasis asmuo – asmuo, nesusijęs draudimo santykiais su Draudiku ir Draudėju pagal šių Taisyklių pagrindu sudarytą draudimo sutartį. Trečiuoju asmeniu nelaikomas asmuo, susijęs su Draudiku ar Draudėju darbo ar civiliniais sutartiniais santykiais, Draudėjo šeimos narys ar su Draudėju bendrą ūkį tvarkantis asmuo.”³⁶. Autoriaus nuomone, tokia draudiko sąlyga, kurioje suformuotas trečiąja šalimi nelaikytinų asmenų sąrašas neturėtų būti baigtinis. Atsižvelgiant į teisinių santykių įvairovę, kiekvieną kartą vertinant, ar tam tikras asmuo yra laikytinas trečiąja šalimi draudimo sutarties prasme, turi būti įvertinamos reikšmingos aplinkybės, faktai. Apibendrinant galime teigti, kad yra rekomenduotina pasinaudoti kitų šalių taikoma praktika teisės aktais įtvirtinti trečiosios šalies sąvoką. Teisės norma turėtų būti suformuluota pirmiausia atsižvelgiant į draudėjo interesus, t.y. draudiko subrogacija į trečiąją šalį neturi panaikinti draudimo sutarties suteikiamos naudos. Įstatymų leidėjo įtvirtinta teisės norma taip pat neturėtų sudaryti baigtinio sąrašo, koks asmuo turėtų būti laikomas trečiąja šalimi. Taip būtų išlaikoma galimybė teismams priimti pagrįstą sprendimą priklausomai nuo bylos aplinkybių. Pasinaudojus aukščiau minėtų užsienio šalių praktika, autorius numato kelias teigiamas pasekmes. Pirmą, būtų apribota draudiko galimybė trečiosios šalies sąvoką interpretuoti sau naudinga linkme ir taikyti subrogacijos institutą tada, kada jis neturėtų būti taikomas. Antra, būtų didesnis aiškumas draudėjui, kuris galėtų žinoti galimas pasekmes tam tikram asmeniui sukėlus nuostolius apdraustam turtui. Trečia, asmuo, turintis ryšių su draudėju, galėtų įvertinti, ar draudėjo turima draudimo apsauga netiesiogiai galioja ir jam (pvz. susijęs su draudėju asmuo gali įvertinti ar jam yra reikalinga papildoma draudimo apsauga).

Antroji sąlyga, būtina draudiko subrogacijos teisės įgyvendinimui – draudimo išmokos, priklausančios pagal draudimo sutartį, išmokėjimas. Draudimo išmokos išmokėjimo momentas sutampa su momentu, kada draudėjo reikalavimo teisė pereina draudikui. Draudikui pagal draudimo sutartį pilnai atlyginus draudėjo patirtus nuostolius bei tai padarius tada, kai kyla draudiko prievolė mokėti draudimo išmoką, problemų draudiko subrogacijos teisės įgyvendinimui dažniausiai nekyla. Tačiau situacija keičiasi draudiko nenaudai pastarajam nesilaikant ar netinkamai įgyvendinant pareigas, nustatytas teisės aktais ar draudimo sutartimi. Galime teigti, jog praktikoje galimi atvejai, kada draudikas:

- a) draudimo išmoką išmoka be teisinio pagrindo savo iniciatyva;

³⁶ „If P&C Insurance AS“ filialo Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 001// http://www.if.lt/web/lt/SiteCollectionDocuments/TaisyklesNuo20090701/Transporto_dr_taisykles_Nr001.pdf; prisijungimo laikas 2009-09-27.

- b) draudimo išmoka nepadengia visų nuostolių, kurie turi būti padengti atsižvelgiant į draudimo sutarties nuostatas;
- c) draudimo išmokos mokėjimo būdas neatitinka draudimo sutarties sąlygų ir yra nepriimtinas draudėjui.

Panašu, jog vieningos nuomonės dėl draudiko subrogacijos teisės, pastarajam draudimo išmoką išmokėjus nepagrįstai, nėra. Bendrosios teisės sistemoje teismai, prieš priimdami sprendimą dėl subrogacijos galimumo, įvertina konkrečios bylos aplinkybes. Siekiant apriboti trečiosios šalies galimybę ginčyti draudiko subrogacijos teisę, skatinti draudiką mokėti draudimo išmokas ginčytinose bylose, priversti už žalą atsakingą asmenį atlyginti sukeltus nuostolius, teismai leisdavo draudikui įgyveninti subrogacijos teisę net ir tuo atveju, kai draudimo išmoka būdavo išmokėta nepagrįstai. Bylose, kuriose tokių tikslų pasiekimas nebuvo galimas, teismai uždrausdavo draudikui įgyvendinti perėjusią reikalavimo teisę³⁷. Pastarieji atvejai dažniausiai pripažįstami tada, kai draudikas nepagrįstai suteikia papildomą draudimo sutartyje nenumatytą apsaugą tam tikroms vertybėms. Kanados teismų priimtoje byloje *Canwest Geophysical Ltd v Brown* draudikui buvo uždrausta įgyvendinti subrogacijos teisę, nes jis, išmokėdamas draudimo išmoką, nepagrįstai (draudimo sutartyje nebuvo sąlygos dėl apsaugos šiai vertybei) padengė nuostolius, kilusius dėl transporto priemonės valdytojo mirties³⁸. Kaip parodo bendrosios teisės teismų praktika, draudikui palikta subrogacijos galimybė išmokėjus draudimo išmoką nepagrįstai tam tikrais atvejais gali būti naudinga. Subrogacija turėtų būti galima, jeigu šio instituto taikymas daro teigiamą įtaką draudiko ir draudėjo interesams bei tuo pačiu sustiprina už žalą atsakingo asmens civilinės atsakomybės neišvengiamumą. Tačiau subrogacijos galimumas draudikui nepagrįstai išmokėjus draudimo išmoką neturėtų būti suabsoliutinamas. Už nuostolius atsakinga šalis neturi būti verčiama atlyginti nuostolius, kurių atsiradimas nebuvo pastarosios šalies veiksmų pasekmė. Draudikas, kaip teisiškai išprususi šalis, reguliuodamas žalą privalo įsitikinti, jog tam tikri draudėjo nuostoliai yra draudiminio įvykio pasekmė, kuriuos draudikas mokėtų net ir žinodamas apie reikalavimo teisės į kaltininką neįgyvendinamumą (pvz. draudikas dar prieš mokant draudimo išmoką žino, jog kaltininkas nežinomas, nemokus ar pan.). Jeigu draudikui būtų besąlygiškai leidžiama subrogacijos teisė neatsižvelgiant į draudimo išmokos pagrįstumą, būtų sudaryta galimybė draudiko piktnaudžiavimui. Pirma, draudikas, siekdamas draudėjo lojalumo ateityje ir žinodamas, kad turės galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo iš trečiosios šalies, gali atlyginti draudimo sutartyje nenumatytus nuostolius, ar nuostolius, kurių atsiradimas yra neįrodytas. Antra, draudikas,

³⁷ Mitchell C., Watterson S. *Subrogation Law and Practice*. – Oxford University Press, 2007, P.349.

³⁸ Ten pat.

reguliuodamas žalą, vertindamas nuostolio dydį ir tuo pačiu žinodamas, kad yra aiškus už nuostolius atsakingas asmuo, gali būti aplaidesnis, priimti skubotus sprendimus. Apibendrinant galime teigti, kad prieš nustatant draudiko subrogacijos galimybę nepagrįstos draudimo išmokos atveju, turi būti įvertinamos visos reikšmingos aplinkybės. Nustačius, jog galimos teigiamos pasekmės, neturi būti laikomasi formalaus reikalavimo drausti subrogaciją esant nepagrįstai draudimo išmokai, o priešingai – ją leisti.

Manytume, kad už žalą atsakingo asmens įtraukimas į žalos reguliavimo procesą sumažintų nepagrįstos draudimo išmokos tikimybę. Įvykus draudimui įvykiui dėl trečiosios šalies kaltės, draudikai pirmiausia nustato visas žalos administravimui reikšmingas aplinkybes. Kaip minėta, subrogacijos galimumas yra aplinkybė, kuri gali turėti įtakos draudiko sprendimui dėl draudimo išmokos dydžio. Draudikui suvokiant, jog išmokėjus draudimo išmoką bus galimas reikalavimo teisės perėmimas ir reikalavimo pareiškimas trečiajai šaliai, sudaro piktnaudžiavimo tikimybę. Draudikas, priimdamas sprendimą dėl draudimo išmokos dydžio ir žinodamas apie būsimą subrogacijos teisę, gali išmokėti nepagrįstai didesnę draudimo išmoką. Kyla klausimas, ar žalą sukėlusio trečioji šalis neturėtų būti įtraukiama į žalos reguliavimo procesą, informuojama apie priimtą sprendimą dėl draudimo išmokos. Paminėtina, jog subrogacijos instituto vienas iš tikslų – nepagrįsto praturtėjimo išvengimas. Draudikui išmokėjus draudimo išmoką didesnę, negu reikalinga draudėjo interesų atkūrimui, reikalavimo pareiškimas už žalą atsakingam asmeniui atlyginti šią sumą prieštarautų subrogacijos instituto esmei. Autoriaus manymu, už žalą atsakingo asmens įtraukimas į žalos reguliavimo procesą tam tikrais atvejais būtų teigiamas dalykas. Visų pirma, draudikas atsakingiau tirtų žalos dydį nustatančias aplinkybes. Pastarasis žinodamas, jog žalos reguliavimas yra prižiūrimas už žalą atsakingo asmens ir siekdamas išvengti nereikalingų ginčų, būtų suinteresuotas priimti pagrįstą sprendimą dėl draudimo išmokos dydžio. Antra, už žalą atsakinga trečioji šalis turėtų galimybę pateikti žalos reguliavimui reikšmingą informaciją, į kurią draudikas, prieš priimdamas sprendimą, galėtų atsižvelgti.

Galime teigti, jog už žalą atsakingos trečiosios šalies įtraukimas į žalos reguliavimo procesą naudingas tiek pastarajai šaliai, tiek draudikui. Sumažinama tikimybė, kad už žalą atsakingam asmeniui bus pareikštas nepagrįsto dydžio reikalavimas, o taip pat teisminių ginčų kilimas – šalys turėtų galimybę išspręsti ginčus taikiai dar žalos reguliavimo metu. Nepaisant išvardintų teigiamų aspektų už žalą atsakingam asmeniui dalyvaujant žalos reguliavimo procese, manytume, jog galimos ir neigiamos pasekmės susijusios su draudėjo interesų apsauga. Trečiosios šalies nesuinteresuotumas draudėjo patirtų nuostolių atlyginimu, delsimas pateikti informaciją, atsakymus, nesutikimas dėl draudimo išmokos dydžio ir vilkinimas ar atsisakymas spręsti ginčą, gali trukdyti draudikui priimti

sprendimą dėl draudimo išmokos. Tokiu atveju būtų pažeisti draudėjo interesai, pastarasis negautų visapusiškos draudimo sutarties naudos, t.y. greito nuostolių atlyginimo. Tai nepriimtina, nes draudėjo, kaip nukentėjusios draudimo apsaugą turinčios šalies materialiniai interesai turi būti atkurti kiek įmanoma greičiau. Draudikui pranešus trečiajai šaliai apie žalos nagrinėjimą ir sudarius galimybę jame dalyvauti, o trečiajai šaliai tuo nepasinaudojus, tai neturi būti kliūtis priimti sprendimą dėl draudimo išmokos. Manome, jog būtinas reguliavimo mechanizmas, kuris užtikrintų, kad už žalą atsakingo asmens dalyvavimas žalos reguliavimo procese nedarytų neigiamos įtakos draudimo sutarties šalių teisėtiems interesams. Tai atlikus, už žalą atsakingo asmens dalyvavimas žalos reguliavimo procese būtų naudingas ir draudimo sutarties šalims, ir pačiam už žalą atsakingam asmeniui.

Draudiko išmokėta draudimo išmoka nevisada reiškia, kad draudėjo patirti nuostoliai yra atlyginti tinkamai. Galima situacija, jog draudikas, nepaisydamas draudimo sutarties sąlygų ir imperatyvių teisės normų, sumažina ar apskritai atsisako atlyginti tam tikros šalies nuostolius. Kyla klausimas, ar draudikui, atlyginusiam tik dalį nuostolių, turi būti leidžiama perimti atitinkamą reikalavimo teisės dalį. Bendrosios teisės sistemoje laikomasi pozicijos, jog draudikas privalo pilnai įvykdyti savo įsipareigojimus pagal draudimo sutartį. Jeigu draudikas atlygina tik dalį nuostolių, kuriuos privalo atlyginti atsižvelgiant į draudimo sutarties nuostatas, subrogacijos teisė draudžiama. Kaip pavyzdys yra *Page v Scottish Insurance Company Ltd.* byla, kurioje buvo suformuota tokia pozicija. Draudimo sutartimi buvo apdrausta tiek draudėjo transporto priemonė, tiek valdytojo civilinė atsakomybė. Dėl valdytojo (valdytojas ir draudėjas nesutampantys) kaltės buvo apgadintos draudėjo ir trečiosios šalies transporto priemonės. Draudikas atlygino draudėjo patirtus nuostolius, tačiau užuot pirmiausia atlyginęs trečiosios šalies patirtus nuostolius, pateikė reikalavimą už nuostolius atsakingam asmeniui. Draudikas teigė, kad jis atlygino draudėjo patirtus nuostolius ir turi teisę perimti draudėjo reikalavimo teisę ta apimtimi, kuria yra atlyginti nuostoliai. Aplinkybė, kad draudikas neįvykdė visų įsipareigojimų, nustatytų draudimo sutartyje, t.y., kad neatlyginti trečiosios šalies patirti nuostoliai nėra reikšminga. Teismas nusprendė, jog draudėjo reikalavimo teisė nepareina draudikui tol, kol jis neatlygina visų nuostolių, kurių atlyginimas yra privalomas pagal draudimo sutartį. Tokios pozicijos laikymasis kyla iš to, jog yra viena transporto priemonė, vienas eismo įvykis, viena draudimo sutartis ir viena draudimo įmoka³⁹. Panašu, jog Lietuvoje įstatymo leidėjas yra priešingos nuomonės ir tokiu būdu nebando riboti draudiko subrogacijos teisės. CK 6.1015 str. 1 d. nustato, jog draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką, pereina teisė reikalauti

³⁹ Lowry J., Rawlings P. *Insurance Law: Cases and Materials*. Oxford – Portland Oregon, 2004, P.596.

išmokėtų sumų iš atsakingo už padarytą žalą asmens. Vadovaudamasis šia teisės norma draudikas gali įgyvendinti perėjusią reikalavimo teisę neatsižvelgiant į draudimo sutartimi prisiimtų pareigų įgyvendinimo apimtį. Autoriaus nuomone, vertinant šią situaciją pirmiausia turėtų būti atsižvelgiama į draudėjo interesus. Draudėjas – tai šalis, kuri sudarydama draudimo sutartį ir mokėdama draudimo įmokas pagrįstai tikisi, jog draudikas laikysis savo įsipareigojimų. Draudiko subrogacijos teisė tuo atveju, kada pastarasis pažeidžia draudimo sutarties ar teisės aktų nustatytus reikalavimus išmokant draudimo išmoką, neturėtų būti galima. Priešingu atveju draudėjas pats privalėtų rūpintis dėl neatlygintos žalos dalies, patirti papildomų išlaidų, o draudiko tuo pačiu metu įgyvendinama subrogacijos teisė gali sukelti papildomų problemų. Siekiant išvengti draudėjo interesų pažeidimo, prieš subrogacijos teisės įgyvendinimą draudikas turėtų pateikti motyvuotą paaiškinimą dėl dalies savo įsipareigojimų atsisakymo. Draudėjui nesutikus su dalies draudimo išmokos atsisakymo pagrindu, subrogacijos įgyvendinimas neturėtų būti leidžiamas tol, kol draudėjas negauna neatlygintų nuostolių dalies iš trečiosios šalies arba tol, kol draudiko ir draudėjo ginčas nebūna išspręstas draudiko naudai. Draudikas, tinkamai nevykdydamas savo įsipareigojimų, neturėtų patirti naudos. Draudėjo iš trečiosios šalies gautas nuostolių atlyginimas neturėtų būti traktuojamas kaip nepagrįstas praturtėjimas, nes gauta suma kompensuotų draudiko įsipareigojimų nevykdymą. Draudikui pagrįstai atsisakius mokėti draudimo išmokos dalį, subrogacija išmokėtos draudimo išmokos apimtimi turi būti leidžiama, nes jos uždraudimas sukurtų jau priešingą poveikį, t.y. draudiko, o ne draudėjo interesų pažeidimą. Atsižvelgiant į ankščiau išdėstytą nuomonę, manytume, jog Lietuvai būtų pravartu atsižvelgti į bendrosios teisės sistemos formuojamą praktiką, t.y. subrogacijos teisė draudikui turi būti suteikiama tik pastarajam pilnai atlyginus nuostolius pagal draudimo sutarties nuostatas. Tokiu būdu, prieš priimdami sprendimą dėl draudimo išmokos, draudikai būtų suinteresuoti atsakingiau įvertinti draudiminio įvykio aplinkybes ir draudimo sutarties sąlygas.

Draudimo išmokos būdo tinkamumas turėtų būti vertinamas pirmiausia atsižvelgiant į draudėjo interesus. Tai, jog draudimo išmoka išmokėta pažeidžiant draudimo sutarties sąlygas, bet išmokos būdas yra priimtinas draudėjui, neturėtų būti pagrindas draudiko subrogacijos teisės uždraudimui. Autoriaus manymu, svarbiausia, jog išmokėjus draudimo išmoką, draudėjo patirta žala būtų atlyginta tiek, kiek numato draudimo sutartis.

Trečioji subrogacijos įgyvendinimo sąlyga kyla iš pačio instituto esmės. Reikalavimo teisė, perėjusi draudikui lieka identiška draudėjo turėjusiai. Dėl to subrogacija negalima, jeigu draudėjas neturi reikalavimo teisės trečiajai šaliai arba jeigu draudėjas yra pats atsakingas už patirtus

nuostolius. Iš to taip pat galime daryti išvadą, jog draudikas įgyvendindamas reikalavimo teisę neturi reikalauti ir gauti iš trečiosios šalies daugiau negu priklausė draudėjui.

Apibendrinant galime teigti, kad visos apibūdintos subrogacijos prielaidos yra itin svarbios subrogacijos instituto įgyvendinamumui. Prieš priimant sprendimą dėl draudiko subrogacijos galimumo, turėtų būti įvertintos visos reikšmingos aplinkybės, atsižvelgiama į šalių interesus, lūkesčius, o ne tik formaliai laikomasi teisės normų reikalavimų. Tokiu būdu būtų pasiekiami subrogacijos instituto tikslai, maksimaliai apsaugomi šalių teisėti interesai.

Apibendrinant skyrių pastebėtina, jog subrogacijos instituto kilmės ypatumai lemia, kad šis asmenų pasikeitimo prievolėje būdas labiausiai atsiskleidžia jį naudojant draudimo teisėje. Subrogacijos instituto tikslų savitumas leidžia išskirti šį institutą nuo iš pažiūros panašių teisinių konstrukcijų – cesijos ir regreso. Siekiant tiek draudimo sutarties šalių, tiek už žalą atsakingos trečiosios šalies teisėtų interesų pusiausvyros, prieš draudikui įgyvendinant subrogacijos teisę, būtinas tinkamas subrogacijos teisės prielaidų atskleidimas. Tai galima pasiekti tik atidžiai įvertinus esamą situaciją ir visas reikšmingas aplinkybes. Nesant bent vienai iš sąlygų, reikalingų subrogacijos teisės įgyvendinimui, rėmimasis subrogacija būtų nepagrįstas.

2. PROBLEMINIŲ ASPEKTŲ, ATsirandančių Įgyvendinant subrogacijos TEISĖ, IDENTIFIKAVIMAS

2.1. Teisinės pasekmės, kylančios dėl netinkamų draudėjo veiksmų

Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje vieningai pripažįstama, jog draudėjas privalo susilaikyti nuo veiksmų, kurie gali pakenkti ar apsunkinti draudiko subrogacijos teisę.

Draudėjo bet kokie susitarimai su žala sukėlusia šalimi, net ir po draudimo išmokos gavimo, yra teisiškai įpareigojantys ir darantys įtaką draudiko subrogacijos teisei. Natūralu, jog draudėjas, siekdamas išvengti galimų neigiamų pasekmių, privalo maksimaliai apginti ne tik savo, bet ir draudiko interesus. Draudėjas, savo nepagrįstais ir neapgalvotais veiksmais pakenkęs draudiko perimtai reikalavimo teisei, turėtų atsakyti ta apimtimi, kuria yra sumažinta draudiko reikalavimo teisė⁴⁰.

Skiriamasis draudimo sutarties bruožas yra sutarties šalių santykiams taikomas šalių tarpusavio didžiausio pasitikėjimo principas, kuris lemia ir šios prievolės šalių pareigą bendradarbiauti ir kooperuotis. Draudėjas, pradėjęs teismo procesą prieš už patirtus nuostolius atsakingą šalį, turi bylinėtis dėl visos patirto nuostolio sumos. Aplinkybės, kad dalį draudėjo patirto nuostolio atlygino draudikas išmokėdamas draudimo išmoką ir kad draudikas nesinaudoja savo subrogacijos teise, nėra reikšmingos⁴¹. Tai greičiausiai kyla iš principo, kad draudėjas, žinodamas apie draudiko turimą ar galinčią atsirasti subrogacijos teisę, privalo elgtis taip, kad draudiko subrogacijos teisė nebūtų apribota. Draudėjui savo veiksmais pakenkus draudiko interesams, draudėjas pažeidžia didžiausio pasitikėjimo principą bei turi atlyginti draudiko patirtus nuostolius.

JAV teisėje taip pat pripažįstama, jog draudėjo veiksmai prieš trečiąją šalį nulemia draudikui perėjusios reikalavimo teisės apimtį bei pobūdį. Tai yra dėl pačios subrogacijos instituto esmės. Draudiko perimta reikalavimo teisė yra lygiai tokia pati kaip ir draudėjo turėtoji, draudikas negali įgyti daugiau teisių negu jų turėjo draudėjas. Draudikai, siekdami apsaugoti savo subrogacijos teisę, dažniausiai draudimo sutartyje įtraukia sąlygą, pagal kurią draudėjas įsipareigoja išsaugoti reikalavimo teisę į trečiąją šalį. Draudėjui pažeidus šią sąlygą, draudikas turi teisę atsakyti mokėti draudimo išmoką, ar reikalauti grąžinti jau išmokėtą išmoką. Toks draudiko reikalavimas draudėjui turėtų būti taikomas tik kraštutiniu atveju, t.y. tik tuomet, kada draudikui tampa neįmanoma

⁴⁰ Birds J., Hird N. J., *Birds' Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004. P.308

⁴¹ Ten pat. P.309

įgyvendinti subrogacijos teisės. Draudikas gali atsisakyti išmokėti draudimo išmoką, ar reikalauti gražinti jau išmokėtą išmoką tik tada, jeigu:

- a) draudėjo veiksams prieš trečiąją šalį, nulėmusiems neigiamus padarinius, draudikas nebuvo davęs savo sutikimo;
- b) draudėjo veiksmai prieš trečiąją šalį visiškai panaikino draudiko subrogacijos teisę.

Tačiau draudikas, iki imdamasis veiksmų prieš draudėją, pirmiausia turėtų bandyti įrodyti trečiajai šaliai, kad jo subrogacijos teisė gauti patirtų nuostolių atlyginimą galioja ir draudėjo veiksmai jos nepanaikino. Trečiosios šalies žinojimas arba numanymas apie draudiko turimą subrogacijos teisę yra tas veiksnys, kuris nulemia draudiko galimybę įgyvendinti subrogacijos teisę. Draudikui pavykus įrodyti, jog trečioji šalis žinojo arba numanė esant draudiko subrogacijos teisei, draudėjo sumažinimas arba atsisakymas savo reikalavimo teisės laikomas negaliojančiu⁴².

Besąlygiškas reikalavimas draudėjui susilaikyti nuo veiksmų prieš trečiąją šalį nevisada gali būti teisingas ir pagrįstas. Galima situacija, kada dėl draudimo sutartyje nustatytų limitų yra neatlyginamas visas patirtas nuostolis. Tokiu atveju draudėjas, matydamas, kad draudikas neatlygins visų jo patirtų nuostolių, gali įgyvendinti savo reikalavimo teisę sau palankiausiu būdu. Draudėjas neprivalės atsakyti draudikui tokiu atveju, jeigu suma, atgauta iš trečiosios šalies ir iš draudiko, neviršija visos nuostolio sumos. Draudėjas taip pat privalo veikti remdamasis sąžiningumo principu⁴³. Panašios nuomonės laikomasi ir bendrosios teisės sistemos teismų praktikoje. Draudėjas aiškiai reikalaujantis už nuostolius atsakingą šalį įvykdyti tik tą reikalavimo dalį, kuriai negalioja draudimo apsauga, draudiko interesų nepažeidžia. Tokiu atveju reikalavimo teisė, perėjusi draudikui nėra apribota, nėra pagrindo pateikti atgręžtinį reikalavimą draudėjui⁴⁴.

LR CK 6.1015 str. 4 d. įtvirtinta imperatyvi nuostata, teigianti, kad „jeigu draudėjas (naudos gavėjas) atsisakė savo reikalavimo teisės arba ją įgyvendinti tapo negalima dėl draudėjo (naudos gavėjo) kaltės, tai draudikas atleidžiamas visiškai ar iš dalies nuo draudimo išmokos ir turi teisę reikalauti gražinti jau išmokėtą išmoką“. Ši nuostata yra naudinga draudikams, nes ja draudėjas yra įpareigojamas išsaugoti savo reikalavimo teisę į už nuostolius atsakingą šalį. Autoriaus manymu, įvykus draudimui įvykiui, galimi keli variantai, kurie apribotų arba panaikintų draudiko subrogacijos teisę.

⁴² <http://www.subrogation.net/edu/ReleaseFromMyInsuredArticle.doc>; prisijungimo laikas 2009-09-25.

⁴³ Saunders A.J. Five Problems in Canadian Subrogation Law. *Advocates' Quarterly*, vol. 27, 2003, P.445

⁴⁴ Mitchell C., Watterson S. *Subrogation Law and Practice*. – Oxford University Press, 2007, P.362.

Pirmas variantas tikėtinas tada, kai įvykus draudimui įvykiui draudėjas turi pilną draudimo apsaugą savo turtiniam interesui. Tokiu atveju draudėjo atsakomybės laipsnis įtakos jo patirtų nuostolių atlyginimui neturi. Pavyzdžiui, tokia situacija galima eismo įvykio metu. Draudėjas, turėdamas tiek savanorišką transporto priemonės draudimo, tiek transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį, patenka į eismo įvykį. Eismo įvykio kaltininkas – trečioji šalis. Tuomet yra galimybė draudėjui, suvokiančiam, jog bet koku atveju jis materialinių nuostolių nepatirs, lengvabūdiškiau, atlaidžiau žiūrėti į draudiminį įvykį. Draudėjas, nesigilindamas į situaciją gali pripažinti savo kaltę, netinkamai užpildyti eismo įvykio deklaraciją ar pan. Toks draudėjo lengvabūdiškumas gali apriboti arba iš viso panaikinti draudiko subrogacijos teisę. Draudikai, siekdami išvengti tokių galimų situacijų į draudimo sutartis įtraukia nuostatą, įpareigojančią draudėją elgtis bent jau taip, kaip elgtųsi protingas asmuo. Autoriaus manymu, draudimo sutarties sąlyga, teigianti, kad „draudėjas privalo laikytis nurodymų dėl draudimo rizikos mažinimo bei saugumo priemonių, nustatytų draudimo sutartyje, *ir elgtis taip, kaip būdamas neapsidraudęs elgtųsi protingas ir apdairus asmuo*“⁴⁵ yra teisinga ir nepažeidžianti nei draudėjo, nei draudiko interesų. Draudėjui elgiantis taip, kaip elgtųsi neapsidraudęs protingas ir apdairus asmuo, leidžia manyti, jog įvykus draudimui įvykiui draudėjas maksimaliai stengiasi išsaugoti ir apginti savo reikalavimo teisę. Draudikas neturėtų reikalauti tokių veiksmų, kurių vidutiniškai protingas ir apdairus asmuo, neturintis specialių, žinių negalėtų atlikti.

Antras galimas variantas, kada draudikui pereinanči reikalavimo teisė yra apribojama arba panaikinama, yra tada, kai draudėjas nepateikia būtinos informacijos. CK 6.1015 str. 3 d. įtvirtina, kad „draudėjas (naudos gavėjas) privalo perduoti draudikui visą informaciją, kuri yra būtina, kad draudikas tinkamai įgyvendintų jam perėjusią reikalavimo teisę“. Autoriaus nuomone, tokia formuluotė palieka erdvės ją suvokti skirtingai. Draudikas, 6.1015 str. 3 d. teisės normos dalį „visa informacija, kuri yra būtina“ visada bandys aiškinti plečiamuoju požiūriu. Kuo daugiau informacijos pateiks draudėjas, tuo daugiau galimybių draudikui atkurti savo materialinius interesus, kurie nukentėjo dėl draudiminio įvykio. Draudėjas priešingai – sieks įrodyti, jog tam tikra informacija nėra privaloma ir neturi būti pateikta. Atsižvelgiant į tai, jog draudikas perimtą reikalavimo teisę įgyvendina tik po draudimo išmokos, informacijos išreikalavimas iš draudėjo gali būti problemiškas. Draudėjas, gavęs draudimo išmoką, patenkina savo materialinius interesus ir neturi suinteresuotumo, kad draudikas įgyvendintų jam perėjusią reikalavimo teisę. Tai gali ypač pasireikšti draudėjui

⁴⁵ „If P&C Insurance AS“ filialo Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 001// http://www.if.lt/web/lt/SiteCollectionDocuments/TaisyklesNuo20090701/Transporto_dr_taisykles_Nr001.pdf; 37 p., prisijungimo laikas 2009-09-27.

nepratęsiant draudimo sutarties (prieš nustatydami draudimo įmokos dydį, draudikai paprastai atsižvelgia į perimtos reikalavimo teisės įgyvendinimo galimybę). Autoriaus manymu, kad būtų daugiau aiškumo, apibrėžtumo, turėtų būti konkrečiau detalizuojama draudiko reikalavimos ir draudėjo perduotinos informacijos kiekis, pobūdis. Galiojančiuose įstatymuose nėra bandoma apibrėžti, kokia informacija turėtų būti perduota. Iš atskirų teisės normų⁴⁶ galima daryti išvadą, kad tai yra paliekama šalių susitarimui. Draudimo sutartyse, kaip ir įstatymuose, apie perduotiną informaciją užsimenama abstrakčiai⁴⁷. Tarp šalių susiklostantys teisiniai santykiai būna įvairūs, reikalavimo teisės įvykdymui reikalinga informacija daugeliu atveju yra unikali. Dėl to baigtinio sąrašo sudarymas nebūtų galimas. Draudėjas turėtų įsipareigoti pateikti tokią informaciją, kurią pagrįstai būtų galima tikėtis gauti iš reikalavimo teisę turinčios šalies. Informacija turėtų būti ne tik jau turima, tačiau ir tokia, kurią reikalavimo teisę turinti šalis gali gauti atlikusi tam tikrus papildomus veiksmus. Draudikas savo ruožtu neturėtų reikalauti tokios informacijos, kurios draudėjas pateikti negali, ar jos pateikimas reikalautų per daug ir per sudėtingų veiksmų. Sunkiai įvykdoma, ar neįvykdoma reikalavimo teisė turi būti draudiko problema. Pastarasis, sudarydamas draudimo sutartį, prisiima riziką, kad perimta reikalavimo teisė gali likti neįgyvendinta. Draudėjas, priešingai, sudarydamas draudimo sutartį, turi vieną iš tikslų, jog įvykus draudimui įvykiui gaus greitą nuostolių atlyginimą, jam nereikės atlikti papildomų sudėtingų veiksmų, turėti teisinių žinių, įrodinėti savo reikalavimo teisę ir pan.

Informacijos, reikalingos reikalavimo teisei įvykdyti, gavimas tam tikrais atvejais reikalauja papildomų išlaidų. Kadangi draudėjas yra įpareigojamas suteikti visą būtiną informaciją reikalavimo įvykdymui (CK 6.1015 str. 3 d.), kyla klausimas – kas turi prisiimti išlaidas, patirtas siekiant gauti informaciją? Taip pat svarbu, ar draudėjas turėtų rūpintis informacijos gavimu, atsižvelgiant į tai, kad jo turėta reikalavimo teisė pereina draudikui? Anglijoje formuojama praktika, kad draudėjas, draudiko reikalavimu privalo atlikti veiksmus, kuriais siekiama gauti reikalavimo įgyvendinimui būtiną informaciją. Tai motyvuojama tuo, kad draudėjas yra pirminė šalis, kuriai atsiranda reikalavimo teisė. Draudėjui yra geriau žinomos visos reikšmingos aplinkybės, dėl to jam informacija yra gautina lengviau, greičiau, patiriamos mažesnės išlaidos. Draudikas, subrogacijos būdu įgijęs reikalavimo teisę bei ją įgyvendindamas, privalo prisiimti visas susijusias papildomas išlaidas. Draudiko reikalavimu draudėjui atlikus tam tikrus veiksmus ir patyrus papildomų išlaidų, draudikas privalo jas atlyginti. Visa tai būna aptariama draudimo sutartyje, įtraukiant, pavyzdžiui,

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 82 str. 1 d. //Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁴⁷ AB “Lietuvos Draudimas” Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 021// http://www.ld.lt/uploads/files/dir27/dir1/11_0.php; 2.6.7 e p., prisijungimo laikas 2009-09-13.

tokią sąlygą: „draudiko reikalavimu ir leidimu, savo vardu draudėjas privalo imtis visų įmanomų priemonių įgyvendinant turimas teises prieš trečiąją šalį. Draudiko reikalavimas įgyvendinti turimas teises galimas tiek prieš, tiek po draudimo išmokos išmokėjimo. Šiuo atveju, visas draudėjo patirtas išlaidas dengia draudikas“⁴⁸. Gali būti, kad Lietuvos draudikams paliekant tik abstrakčią sąlygą, įpareigojančią draudėjus pateikti visą reikalingą informaciją, siekiama galimas papildomas išlaidas perkelti draudėjui. Teismų praktikos šiuo klausimu nebuvimas leidžia manyti, jog kol kas draudimo sutarties šalims pavyksta susitarti geranoriškai. Tačiau, autoriaus nuomone, tai anaiptol nereiškia, kad kada nors ši problema nepasireikš didesniu mastu. Panašios sąlygos, kurią naudoja Anglijos draudikai, įtraukimas gana ženkliai sumažintų problemos atsiradimo galimybę.

Dar vienas svarbus aspektas taikant CK 6.1015 str. 4 d. yra tas, ar draudikui perėjusi reikalavimo teisė yra realiai įgyvendinama. Lietuvos įstatymuose tokia sąlyga nėra išskirta. Bendrosios teisės sistemos teismų praktikoje ši sąlyga yra ganėtinai svarbi. Draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką arba reikalauti jau išmokėtos draudimo išmokos grąžinimo tik tokiu atveju, kada draudikas galėtų įgyvendinti perimtą reikalavimo teisę, o draudėjas savo veiksmais reikalavimo teisės įvykdymą padarytų negalimą. Analogiškai, jeigu yra aiški draudėjo dalinė atsakomybė, bet kokiu atveju draudikas galėtų reikalauti tik draudimo išmokos grąžinimo už tą dalį, už kurią yra atsakinga trečioji šalis. Net tokiu atveju, jeigu draudiko perimama reikalavimo teisė yra įgyvendintina, tačiau yra aišku, kad teismo sprendimas dėl trečiosios šalies nemokumo liktų neįvykdytas, draudėjo veiksmai, panaikinantys reikalavimo teisę, neturi būti pagrindas draudikui reikalauti draudimo išmokos grąžinimo⁴⁹. Autoriaus manymu, tokia bendrosios teisės sistemoje taikoma praktika turi trūkumų. Nėra apibrėžtos sąlygos ir kriterijai, kada reikalavimo teisė yra neįgyvendintina. Draudėjo turėtos reikalavimo teisės įgyvendinimas, atsižvelgiant į faktines aplinkybes ir teisinį reguliavimą, turėtų būti absoliučiai neįmanomas. Pavyzdžiui, trečiosios šalies nemokumas, įvertinus reikšmingas aplinkybes (turimo turto kiekis, pirmumą turinčių kitų kreditorių reikalavimų dydis ir pan.) turėtų būti neabejotinas. Neturėtų būti situacijos, kuomet preziumuojama, jog draudikui galimai nepavyktų įgyvendinti perėjusios reikalavimo teisės ir pastarajam uždraudžiama atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Priešingu atveju būtų pažeidžiami draudiko interesai, nes pastarajam dėl draudėjo kaltės būtų panaikinta galimybė atkurti savo materialinius interesus. Nustačius kriterijus, į kuriuos atsižvelgus konstatuotina, jog reikalavimo teisę įgyvendinti neįmanoma, bendrosios teisės sistemoje naudojamos praktikos taikymas būtų teigiamas dalykas.

⁴⁸ Mitchell C., Watterson S. Subrogation Law and Practice. – Oxford University Press, 2007, P.376.

⁴⁹ Ten pat, P.372-373.

Tuomet draudikas negalėtų remtis formaliu pagrindu ir perkelti nuostolių atlyginimo pareigą nuo savęs ant draudėjo.

Apibendrinant būtų galima teigti, jog priimant sprendimą dėl draudėjo atliktų veiksmų įtakos reikalavimo teisei, pirmiausia turėtų būti atsižvelgiama į draudėjo interesus. Priešingu atveju gali kilti klausimas, ar draudėjas, sudarydamas draudimo sutartį gali pagrįstai tikėtis, jog bus pasiektas draudimo sutarties tikslas, t.y. bus tinkamai apsaugoti turtiniai interesai. Draudikas privalo įrodyti, jog lemiamas veiksnys, padarantis reikalavimo teisės įvykdymą negalimu, yra draudėjo veiksmai. Taip pat draudėjui neturėtų būti keliami didesni reikalavimai negu būtų galima tikėtis iš vidutiniškai protingo asmens. Draudikui perėjusiai reikalavimo teisei esant neįgyvendinamai nuo dėl draudėjo nepriklausančių veiksnių, draudikas neturi atsisakyti nuo savo pareigos atlyginti draudėjo patirtus nuostolius.

2.2. Subrogacijos taikymo su draudėju susijusių asmenų atžvilgiu ypatumai

Reikalavimo teisės perėjimas draudikui tam tikrais atvejais yra ribojamas siekiant apsaugoti draudėjo interesus. Visų pirma draudikas negali perimti reikalavimo teisės tada, kai žalą savo neatsargumu sukelia pats draudėjas ir draudikas įsipareigoja juos atlyginti. Niekas nemoka draudimo įmokos už tai, kad draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, vėliau reikalautų draudėją ją sugrąžinti. Tačiau taip pat galimos situacijos, kada tretieji asmenys yra glaudžiai susiję su draudėju, o reikalavimo teisės įgyvendinimas galimai pažeistų draudėjo interesus. Tai, ar nuostolių atlyginimo reikalavimas iš trečiųjų šalių darytų įtaką draudėjo turtiniams interesams yra lemiamas veiksnys nustatant reikalavimo perėjimo galimybę draudikui. Dėl šalių tarpusavio santykio ypatumų išskirtinos trys tipinės situacijos, kai subrogacijos įgyvendinimas trečiosios šalies atžvilgiu kelia abejonių. Autorius mano, kad būtų pravartu ištirti subrogacijos taikymo pagrįstumą draudėjo nuomininko, darbuotojo ir subrangovo atžvilgiu.

2.2.1. Subrogacijos taikymas draudėjo nuomininko atžvilgiu

Klausimas, ar draudikas turi subrogacijos teisę draudėjo nuomininko atžvilgiu, lieka neatsakytas iki pat šių dienų. Pirmiausia paminėtina, jog draudikas subrogacijos teisę įgyvendina remdamasis draudėjo ir už žalą atsakingo asmens santykius reglamentuojančiomis taisyklėmis (CK 6.1015 str. 2 d.). Norint atsakyti, ar draudikas gali įgyvendinti subrogacijos teisę, reikalinga žinoti, ar draudėjas apskritai turi reikalavimo teisę. Nuomotojas ir nuomininkas tarpusavio teises ir pareigas

nuosistato nuomos sutartyje, remiasi nuomos teisinius santykius reglamentuojančiomis normomis. Nuomos sutarties šalys gali nustatyti nuomininko atsakomybę už daikto pabloginimą. Nuomotojui ir nuomininkui susitarus, kad nuomininkas neatsako už daikto pabloginimą, nuomotojas panaikina galimybę reikalauti nuomininko sukeltų nuostolių atlyginimo. Šalių atsakomybės klausimo nuomos sutartyje neaptarus, pagal bendrąją taisyklę, nuomininkas privalo nuomotojui atlyginti dėl daikto pabloginimo atsiradusius nuostolius (CK 6.500 str.). Taigi, nuomotojui neatleidus nuomininko nuo atsakomybės, nuomotojas turi reikalavimo teisę į nuomininką, o tuo pačiu ir nuomotojo draudikas turi subrogacijos teisę.

Autoriaus manymu, atsisakyti arba apsunskinti savo reikalavimo teisę draudėjas gali tik su draudiko sutikimu. Draudėjo reikalavimo teisės atsisakymas ar bet koku būdu jos apsunkinimas yra tiesiogiai susijęs su padidėjusia draudiko rizika neatkurti savo materialinių interesų. Draudėjui elgiantis priešingai draudiko valiai ir žiniai bei apsunkinus ar atsisakius reikalavimo teisės, draudikas, remdamasis CK 6.1015 str. 4 d., turi teisę mažinti ar atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Taip draudikas apsaugomas nuo draudėjo savavališkų veiksmų, panaikinančių arba apribojančių draudiko pažeistų materialinių interesų atkūrimo galimybę. Matome, jog nuomotojas neapdairiai pasielgęs gali ne tik prarasti reikalavimo teisę į nuomininką, bet ir netekti draudimo apsaugos.

Autoriai, teigiantys, jog subrogacija turi būti draudžiama draudėjo nuomininko atžvilgiu remiasi šiais argumentais:

- nuomos mokestis susideda iš nusidėvėjimo, mokesčių ir *draudimo įmokų*⁵⁰. Leidus subrogaciją draudėjo nuomininko atžvilgiu, nuomininkas privalėtų drausti tą pačią riziką du kartus;
- nuomininkas pagrįstai tikisi, kad jis neturės atsakyti už daiktą kuris yra apdraustas⁵¹;
- nuomininkas, kaip ir savininkas, turi draudiminį interesą į daiktą, dėl to jis įgyja visas apdraustojo teises⁵².

Manytume, kad aukščiau išvardinti argumentai, kuriais remiantis draudikui turėtų būti draudžiama subrogacijos teisė į draudėjo nuomininką, nėra pagrįsti. Nuomos mokesčio detalizavimu nuomotojas tik pagrindžia nuomos mokesčio dydį. Draudimo sutarties šalimi yra nuomotojas, draudimo įmokas moka taip pat nuomotojas. Nuomininkas neturėtų tikėtis, jog nuomotojo sudaryta draudimo sutartis suteikia draudimo apsaugą ir jam. Nuomininkas su nuomotoju bendro ūkio

⁵⁰ Mackaman D. H. Subrogation: A Landlord – Tenant problem. Drake Law Review. Vol. 4, no. 2. 1955. P.81.

⁵¹ Volkovaitė M. Liability in Subrogation of a Residential Tenant to the Insurer of a Landlord. International Journal of Baltic Law, 2004, vol. 1, no. 2, P.140.

⁵² Ten pat.

neveda, draudimo sutarties prasme yra trečioji šalis. Jeigu nuomininkas tikėtusi, kad nuomotojo sudaryta draudimo sutartis suteikia draudimo apsaugą, jis taip pat turėtų tikėtis, kad nesant draudimo sutarties ir nuomininkui sukėlus žalą, nuomotojas nereikalautų nuostolių atlyginimo. Tokia situacija mažai tikėtina. Draudiminį interesą turi tik nuomotojas, nes kilus žalai jis yra šalis, kuri patiria nuostolius. Taigi nuomininkui yra pakankamas civilinės atsakomybės draudimas.

Galime teigti, kad draudiko subrogacija draudėjo nuomininko atžvilgiu turi būti negalima tik tokiu atveju, jeigu to aiškiai atsisakoma draudimo sutartyje. Nuomos sutarties sąlyga, atleidžianti nuomininką nuo atsakomybės, nuomotojo veiksmai, apsunkinantys reikalavimo teisę į nuomininką, taip pat panaikina subrogacijos galimybę, tačiau šiems veiksniams atsiradus be draudiko pritarimo, pastarasis turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką ar jos dalį.

2.2.2. Subrogacijos taikymas draudėjo darbuotojo atžvilgiu

Darbdavys ir darbuotojas yra glaudžiai susiję tarpusavyje asmenys. Vieno asmens padėties pasikeitimas gali turėti tiesioginę ar netiesioginę įtaką kito asmens interesams. Būta nemažai skirtingų nuomonių nustatant, ar pagal darbdavio sudarytą draudimo sutartį darbuotojas turėtų būti laikomas apdraustuoju. Byloje *Lister v. Romford Ice and Cold Storage Co. Ltd.* Lordų rūmai suformavo precedentą, kuriuo draudikas gali įgyvendinti perimtą reikalavimo teisę į draudėjo darbuotoją. Teismo argumentai priimant tokį sprendimą buvo tokie, jog darbo sutartyje yra numanoma sąlyga, teigianti, kad darbuotojas turi vykdyti savo darbines pareigas su tinkama atsarga, atidumu. Nuostolius, atsiradusius dėl darbuotojo neatsargumo turi atlyginti tik jis pats⁵³.

Pagrindinė byla, kuri davė pagrindą draudiko subrogacijos teisei į trečiąją šalį, susijusią darbo santykiais su draudėju, uždraudimui, buvo *Morris v. Ford Motor Co.* Šioje byloje valymo paslaugų tiekėja *Cameron Industrial Services Ltd.* (toliau – *Cameron*) sudarė sutartį su *Ford Motor Co.* *Cameron* ir įsipareigojo atlyginti nuostolius, atsiradusius tiek dėl *Cameron*, tiek dėl *Ford Motor Co.* darbuotojų kaltės. *Morris* buvo sužalotas *Ford Motor Co.* darbuotojo. *Morris* gavo žalos atlyginimą iš *Ford Motor Co.*, pastarojo patirtus nuostolius atlygino *Cameron*. Apeliacinis teismas atsisakė patenkinti *Cameron* ieškinį *Ford Motor Co.* darbuotojui nurodydamas, jog būtų neteisinga darbdaviui reikalauti nuostolių atlyginimo iš savo darbuotojo. Toks reikalavimas pakenktų darbuotojo ir darbdavio darbo santykiams. Pažymėta, jog, kai darbuotojo neatsargumu sukeltų

⁵³ Roscoe S. The Employer's "Indemnity" Action. The University of Chicago Law Review, 1957-1958, Vol. 25, P.466.

nuostolių rizika yra apdrausta, darbdavys neturėtų siekti, kad darbuotojas atlygintų šiuos nuostolius. Teismas negali leisti draudikui perimti reikalavimą⁵⁴.

Lietuvoje abejotinų teismo sprendimų, kuriuose draudikai būtų įgalinti naudotis savo subrogacijos teise draudėjų darbuotojų atžvilgiu, kol kas nėra. Siekiant atskleisti subrogacijos galimybę darbuotojų atžvilgiu, pirmiausia reikėtų nustatyti darbuotojo, kaip už žalą atsakingo asmens, statusą. CK 6.264 str. imperatyviai teigia, jog darbdavys privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų kaltės. Kaltės forma nedetalizuojama, todėl darbuotojui savo veiksmais sukėlus žalą, reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo visuomet turi būti pareikštas darbdaviui. Tai įtvirtinta ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, LAT nagrinėtoje byloje (2006 gruodžio 29 d. nutartis nr. 3K-3-682/2006) darbdavys bandė įrodyti, jog draudiko regresinį reikalavimą turėtų patenkinti nuostolius sukėlęs darbuotojas, tačiau LAT konstatavo: „<...> argumentai, kad žalą privalo atlyginti ne darbdavys, bet transporto priemonę vairavęs darbuotojas, prieštarauja suformuotai teismų praktikai. Darbuotojas, valdantis transporto priemonę dėl darbo santykių su darbdaviu, tiesiogiai už žalą neatsako. Transporto priemonės valdytoju laikomas darbdavys, kuris ir yra atsakingas už žalos padarymą asmuo, jo atsakomybė kyla be kaltės (CK 6.270 straipsnis). Atsakovas turi galimybę išreikalauti žalos atlyginimą iš kalto darbuotojo pagal Darbo kodekso 255 straipsnį.“ Kitas svarbus aspektas – darbdavio ir darbuotojo santykis. Sėkmingiems darbdavio veiklos rezultatams ypatingą reikšmę turi darbuotojo darbinių pareigų atlikimas. Galime teigti, jog darbuotojui patyrus neigiamas pasekmes, tiesiogiai ar netiesiogiai nukenčia ir darbdavys. Darbdavys ir darbuotojas yra glaudžiai susiję. Dėl to, manytume, jog darbdaviui sudarius draudimo sutartį, draudimo apsauga turi galioti ne tik darbdaviui, bet ir darbuotojui. Priešingu atveju, atsižvelgiant į tai, kad darbdavys yra už darbuotojo sukeltą žalą atsakingas asmuo bei tai, kad reikalavimo pateikimas darbuotojui darytų įtaką darbdavio interesams, pastarasis būtų priverstas drausti tą pačią riziką antrą kartą.

LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 24 d. priimta nutartis Nr. 3K-3-503/2005, subrogacijos taikymo galimybę sieja su tai, ar draudėjas ir už žalą atsakingas asmuo yra sutampantys. Jeigu minėti asmenys yra sutampantys, tuomet draudiko subrogacija neturi būti galima. Kaip pažymi LAT, „toku atveju draudimo apsauga galioja interesui, kuris apdraustas pagal draudimo sutartį. Tokiais atvejais draudėjas kaip tik ir draudžiasi nuo to, kad įvykus draudimui įvykiui neturėtų nuostolių atlygindamas žalą<...>“. Manytume, jog tokia LAT pozicija turėtų būti remiamasi vertinant subrogacijos galimybę pagal visų rūšių draudimo sutartis. Atsižvelgiant į

⁵⁴ Lowry J., Rawlings P. Insurance Law: Cases and Materials. Oxford – Portland Oregon, 2004, P.597.

aukščiau nagrinėtą darbdavio ir darbuotojo santykį, galime teigti, jog draudėjas (darbdavys) ir už žalą atsakingas asmuo (darbuotojas) yra sutampantys, o draudiko subrogacijos teisė negalima.

T. Kontautas teigia, kad subrogacija turėtų būtų galima darbuotojų atžvilgiu esant pastarųjų tyčiai⁵⁵. Autoriaus manymu, visų pirma, remiantis CK 6.264 str., darbuotojui tiesiogiai reikalavimas negali būti pareiškiamas. Reikalavimas turėtų būti pateikiamas darbdaviui, kuris, įvykdęs prievolę, gali pareikšti reikalavimą darbuotojui laikantis Lietuvos Respublikos darbo kodekse įtvirtintų normų. Antra, kaip minėta, draudėjas (darbdavys) ir už žalą atsakingas asmuo (darbuotojas) yra sutampantys. Už žalą atsakingo asmens (darbuotojo) veiksmai, atlikti tyčia, turėtų turėti tokia pačias teises pasekmes kaip ir draudėjo (darbdavio) tyčia atlikti veiksmai.

2.2.3. Subrogacijos taikymas draudėjo subrangovo atžvilgiu

Statytojo (užsakovo) ar rangovo reikalavimo teisės į subrangovą perėjimas draudikui didele dalimi priklauso nuo draudimo sutarties sąlygų. Kadangi statybų teisiniai santykiai yra sudėtingi, visos šalys, siekdamos apsaugoti savo materialinius interesus, sutartyse siekia kiek įmanoma detaliau reglamentuoti savo teises ir pareigas. JAV teismų praktikoje formuojamas požiūris, jog subrogacijos teisė į subrangovą negali būti įgyvendinama. Subrangovo neatsargumas taip pat negali būti pagrindas draudikams bandyti įgyvendinti subrogacijos teisę.⁵⁶ Luizianos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje Louisiana Fire Insurance Co. v. Royal Indemnity Co. nuspręsta, jog draudikas negali įgyvendinti savo subrogacijos teisės, motyvuodamas dviem argumentais. Pirma, akivaizdus šalių siekis, papročiai ir susiklosčiusi praktika įrodo, jog statytojas, sudarydamas draudimo sutartį, siekė draudimo apsaugos visoms šalims, dirbusiems prie projekto. Antra, draudimo sutarties sąlygos buvo dviprasmiškos, todėl jos turi būti aiškinamos draudiko nenaudai.

Lietuvos Respublikos Statybos įstatymo 37 str. 2 d., 2003 m. birželio 16 d. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos valdybos nutarimo Nr. N-234 2 p. nustato, jog rangovo civilinės atsakomybės privalomasis draudimas apima ir jo subrangovų civilinę atsakomybę. Matome, jog rangovui sudarius draudimo sutartį, įstatymų leidėjas draudimo apsaugą suteikia ir subrangovui. Tokiu būdu, įstatymų leidėjas rangovą ir subrangovą draudimo sutarties prasme laiko sutampančiais asmenimis. Esant tokioms aplinkybėms, draudiko

⁵⁵ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.183.

⁵⁶ Zager B. B. Conflicts Regarding the No Subrogation against Insured Rule. Drake Law Review. 1979-1980, Vol. 29. P.812.

subrogacijos teisė turi būti draudžiama, nes jos taikymas panaikintų prasmę sudaryti draudimo sutartį, o subrogacijos instituto tikslai nebūtų pasiekti.

Lietuvos teismų praktikoje sprendžiant rangovo civilinės atsakomybės draudimo galiojimo subrangovui klausimą, pirmiausia atsižvelgiama į rangovo ir subrangovo sutartinius santykius, rangovo sudarytos draudimo sutarties sąlygas. LAT 2004 m. lapkričio 16 d. nutartyje nr. 3 K-7-466/2004 buvo pasisakyta dėl generalinio rangovo ir subrangovo civilinės atsakomybės draudimo. Generalinis rangovas, drausdamas turtą, apdraudė kelis interesus, t. y. renovuojamos statybos objektą, civilinę atsakomybę, statybos darbų riziką. Rangovo ir subrangovo sudarytoje sutartyje, pastarasis įsipareigojo apsidrausti savo civilinę atsakomybę. LAT pasisakydamas nurodė, jog „analizuojant šios draudimo sutarties ir subrangos sutarties nuostatas, galima padaryti išvadą, kad ji neapima subrangovo vykdomų darbų rizikos ir jo civilinės atsakomybės, nes subrangovas darbų riziką bei savo civilinę atsakomybę privalėjo apsidrausti savarankiškai“. Iš to galime daryti išvadą, jog nors pagal bendrąją taisyklę rangovo sudaryta draudimo sutartis suteikia subrangovui draudimo apsaugą, subrangos sutartyje gali būti nustatyta priešingai. Atsižvelgiant į rangos santykių įvairovę, sutarčių laisvės principą, šalims turi būti leista nusistatyti tarpusavio santykį. Subrangovui sutartyje įsipareigojus apdrausti savo civilinę atsakomybę, pastarasis neturėtų įgyti draudimo apsaugos pagal rangovo sudarytą draudimo sutartį. Taigi tokiu atveju rangovo sudarytos draudimo sutarties prasme rangovas (draudėjas) ir subrangovas (už žalą atsakingas asmuo) nėra sutampantys asmenys. Teismų praktikoje prieš įvertinant draudiko subrogacijos galimybę, akcentuojama būtinybė nustatyti draudėjo ir už žalą atsakingo asmens tarpusavio santykį. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 24 d. priimta nutartimi Nr. 3K-3-503/2005 teismas išaiškino, jog draudėjui ir už žalą atsakingam asmeniui esant skirtingiems, subrogacija turi būti galima, nes draudėjas draudžia tik savo, o ne už žalą atsakingo asmens civilinę atsakomybę. Subrangovui sutartyje su rangovu įsipareigojus atlyginti padarytus nuostolius tuo pačiu nustatoma, jog rangovas ir subrangovas, rangovo sudarytos draudimo sutarties prasme yra skirtingi asmenys. Tokiu atveju, atsižvelgus į teismų praktiką, subrogacija leidžiama.

Draudikai yra linkę subrangovą sutapatinti su draudėju ir suteikti jiems draudimo sutarties teikiamą naudą. Tai reglamentuojama apibrėžiant draudėjo sąvoką, pvz.: „Draudėjas – sąvoka „draudėjas“, apibrėžta Taisyklių I dalyje Bendrosios sąlygos, taip pat apima subrangovus, kurie pasirašė subrangos sutartis dėl Darbų, apdraustų pagal <...>“⁵⁷. Autoriaus manymu, pirmiausia

⁵⁷ AB „Lietuvos Draudimas“ Statybų ir montavimo visų rizikų draudimo taisyklės nr. 055// www.ld.lt/uploads/files/dir21/dir1/13_0.php; Turto nuostolių draudimo sąlygos, 1.1. p, taip pat Civilinės atsakomybės draudimo sąlygos, 1.5.p, prisijungimo laikas 2009-09-26.

turėtų būti išsiaiškinama tikroji šalių valia ir nustatomas rangovo ir subrangovo tarpusavio santykis. Rangovo draudiko įsipareigojimas suteikti draudimo apsaugą ir subrangovui neturi būti suvokiamas kaip draudiko atsisakymas įgyvendinti subrogacijos teisę. Derėtų atsižvelgti ir į JAV teismų suformuotą praktiką, jog svarbiausi yra rangovo kaip draudėjo interesai. Nemanome, jog subrangovui įsipareigojus atlyginti savo veiksmiais sukeltus nuostolius, subrogacijos teisės įgyvendinimas pakenktų rangovo teisėtiems interesams.

Taigi, matome, jog prieš taikant subrogaciją privalu nustatyti, ar nebus pažeisti teisėti ir pagrįsti draudėjo ir už žalą atsakingo asmens interesai. Tam būtina įvertinti draudėjo ir už žalą atsakingo asmens tarpusavio santykį.

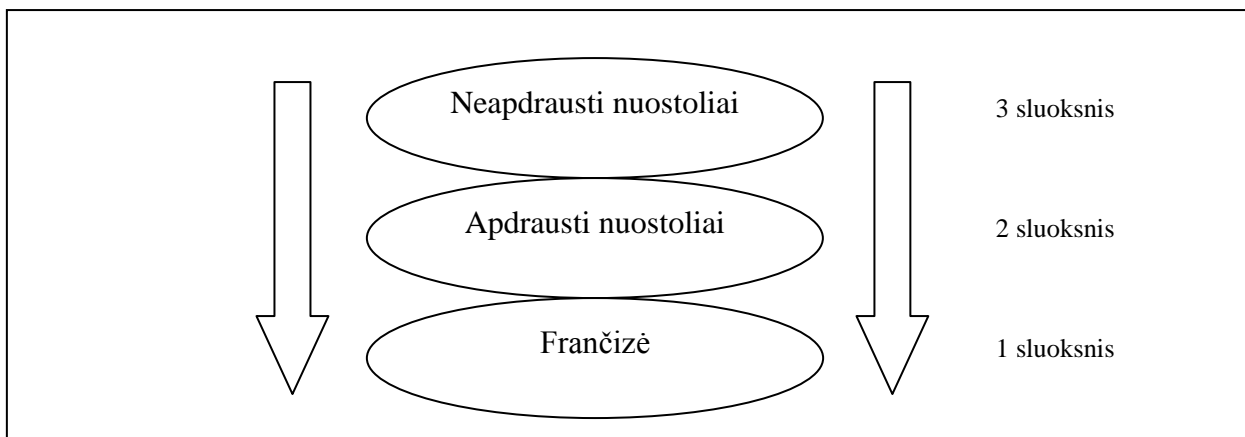
2.3. Subrogacijos taikymo problema draudėjui negavus pilno nuostolių atlyginimo

Galima situacija, kuomet draudimo suma yra mažesnė už turto vertę arba nėra apdrausti galimi kiti nuostoliai (pvz. išlaidos transporto priemonės nuomai, negautos pajamos ar pan.). Už žalą atsakingam asmeniui atlyginus tiek apdraustą nuostolių dalį, tiek neapdraustą, žinoma, jokių problemų nekyla, nes gauta suma tarp draudiko ir draudėjo padalijama proporcingai. Tačiau praktikoje dažnai susiduriama, jog už žalą atsakingas asmuo atlygina ne visus draudėjo patirtus nuostolius, o tik tam tikrą dalį. Tokiu atveju galimas draudėjo ir draudiko ginčas dėl iš trečiosios šalies gauto mokėjimo paskirstymo. Tinkamo sprendimo priėmimui reikalinga nustatyti santykį tarp pilno nuostolių atlyginimo pagal draudimo sutartį (angl. Full indemnity) ir pilno visų patirtų nuostolių kompensavimo (angl. Full compensation).

Anglijos teisėje tai buvo padaryta *Lord Napier and Ettrick v Hunter* byloje. Draudimo sutartyje buvo nustatyta 25000 GBP frančizė bei 125000 GBP draudimo suma, t.y. draudikas įsipareigojo atlyginti nuostolius viršijančius frančizę, tačiau neviršijančius draudimo sumos. Įvykus draudimui įvykiui draudėjas patyrė 160000 GBP žalos. Draudikas, atsižvelgdamas į draudimo sutarties sąlygas, išmokėjo 100000 GBP draudimo išmoką bei iš trečiosios šalies gavo nuostolių atlyginimą 130000 GBP sumai. Pirmosios instancijos teismas priėmė sprendimą, jog draudikas negali įgyvendinti subrogacijos teisės tol, kol draudėjui nebuvo atlyginti visi patirti nuostoliai (laikytasi „full compensation“ principo)⁵⁸. Dėl to, iš trečiosios šalies gautos sumos, 60000 GBP turi būti sumokėta draudėjui, o likutis, t.y. 70000 GBP, draudikui. Tokia teismo pozicija leido draudėjui

⁵⁸ Mitchell C., Watterson S. Subrogation Law and Practice. – Oxford University Press, 2007, P.365.

atlyginti visus patirtus nuostolius neatsižvelgiant į draudimo sutarties sąlygas, o draudikui liko neatlyginta 30000 GBP. Tačiau su tokiu sprendimu nesutiko nei apeliacinis teismas, nei Lordų rūmai. Siekiant aiškumo, šioje byloje buvo išskiriami galimų nuostolių sluoksniai (žr. 1 pav.).

1 pav. Nuostolių sluoksniai

Tai, jog draudėjas turi pirmumą į trečiame sluoksnyje įvardintų nuostolių atlyginimą, buvo įprasta praktika. Didesnė problema buvo išskirti, kuriam sluoksniui turi būti teikiama pirmenybė gavus iš trečiosios šalies nuostolių atlyginimą. Aukštesnės instancijos teismai vieningai nusprendė, jog turi būti naudojamas „iš viršaus į apačią“ principas (angl. top-down), t.y. iš trečiosios šalies gavus nuostolių atlyginimą, pirmiausia dengiami neapdrausti nuostoliai, po to apdraustieji ir galiausiai – draudimo sutartyje numatyta frančizė. Lordas Templeman‘as pateikė tokios teismo pozicijos pagrindą. Pirmiausia, turėtų būti suvokiama, jog kiekvienam nuostolių sluoksniui yra sudaryta atskira draudimo sutartis. Tuomet trečiojo sluoksniu draudikas turėtų pirmumo teisę įgyvendinti subrogacijos teisę, nes jis privalėtų mokėti draudimo išmoką tik tokiu atveju, jeigu pirmo ir antro sluoksniu draudikai neatlygintų visų nuostolių. Analogiškai antro sluoksniu draudikas būtų antrasis galintis įgyvendinti perimtą reikalavimo teisę, nes jis mokėtų draudimo išmoką tik tada, jeigu pirmojo sluoksniu draudiko suteikiama draudimo apsauga būtų nepakankama atlyginti draudėjo patirtus nuostolius⁵⁹. Atsižvelgiant į šį sprendimą, 130000 GBP suma buvo paskirstyta taip: 35000 GBP sumokėta draudėjui už neapdrausto turto dalį (3 sluoksnis), o likutis, t.y. 95000 GBP – draudikui (2 sluoksnis). Iš to matyti, jog priešingai negu pirmoji instancija, aukštesnės instancijos teismai nulėmė prastesnę draudėjo padėtį – liko neatlyginta nuostolių už 25000 GBP.

⁵⁹ Mitchell C., Watterson S. Subrogation Law and Practice. – Oxford University Press, 2007, P.366.

Lordo Templeman nuomone, toks rezultatas yra priimtinas, nes draudėjui neturi būti atlyginta už nuostolius, kurių atsiradimo riziką prisiėmė jis pats⁶⁰. Taigi Anglijos teisėje nėra sureikšminamas pilnas draudėjo patirtų nuostolių kompensavimas. „Iš viršaus į apačią“ principo naudojimas leidžia teigti, jog nuostolių atlyginime iš trečiosios šalies draudėjas pirmenybės prieš draudiką neturi.

JAV teisėje nėra vieningos pozicijos dėl draudiko subrogacijos teisės apimtys. Už nuostolius atsakingam asmeniui neatlyginus visų patirtų nuostolių, gautos sumos paskirstymas tarp draudiko ir draudėjo skiriasi priklausomai nuo valstijos. Skiriami trys galimi nuostolių paskirstymo būdai:

- 1) draudėjo pirmumas į pilną nuostolių atlyginimą („made-whole“ doktrina);
- 2) draudiko pirmumas įgyvendinti subrogacijos teisę;
- 3) iš trečiosios šalies gautas nuostolių atlyginimas paskirstomas proporcingai draudiko ir draudėjo turimam reikalavimo dydžiui.

Palankiausias draudėjui yra pirmasis būdas, kur draudiko subrogacija galima tik maksimaliai atlyginus draudėjo patirtus nuostolius. JAV šis modelis įtvirtintas 25 valstijose ir yra dominuojantis⁶¹. Byloje *Rimes v State Farm Mutual Automobile Insurance Co.* buvo nurodyti du argumentai, kodėl būtent šis nuostolių paskirstymo būdas turėtų būti naudojamas praktikoje. Pirma, vienas iš subrogacijos tikslų yra užkirsti kelią draudėjui gauti daugiau negu pilną nuostolių atlyginimą. Tačiau tokia situacija neįmanoma už žalą atsakingam asmeniui neatlyginus pilnos nuostolių sumos. Antra, jeigu viena iš draudimo sutarties šalių turi likti neatgavusi tam tikros nuostolio sumos, tai turėtų būti draudikas, nes pastarasis gavęs draudimo įmoką prisiėmė draudimo sutartimi numatytą nuostolių riziką⁶². Nepaisant to, „made-whole“ doktriną sulaukia ir kritikos. Jos taikymas kiekvienoje byloje reikalauja nuodugniai išsiaiškinti aplinkybes ir nustatyti, ar draudėjui buvo atlyginti visi nuostoliai. Tai dažnai pasibaigia papildomus nuostolius sukeliančiais teisiniais ginčais⁶³. Leidimas draudikui pirmajam įgyvendinti subrogacijos teisę (antrasis būdas) tais atvejais, kai draudėjui nėra atlyginti visi patirti nuostoliai, grindžiama dviem argumentais. Pirma, draudimo sutarties sąlygos išskiria aiškią draudiko teisę perimti reikalavimą draudimo išmokos ribose. Antra, teismai laikėsi pozicijos, jog draudėjui neapdraudus tam tikrų nuostolių būtų neprotinga uždrausti draudiko subrogaciją. Tai padarius, draudikas būtų netiesiogiai atsakingas už nuostolius, kurių jis

⁶⁰ Lowry J., Rawlings P. *Insurance Law: Cases and Materials*. Oxford – Portland Oregon, 2004, P.611.

⁶¹ Baron R. M. *Subrogation: A Pandora's box awaiting closure*. *South Dakota Law Review*, 1996, vol. 41, P.250.

⁶² Greenblatt J. A. *Insurance and Subrogation: When the Pie Isn't Big Enough, Who Eats Last?* *The University of Chicago Law Review*, 1997, vol. 64, P.1342.

⁶³ Baron R. M. *Subrogation: A Pandora's box awaiting closure*. *South Dakota Law Review*, 1996, vol. 41, P.251.

neįsipareigojo atlyginti draudėjui⁶⁴. Trečiasis būdas yra tarpinis tarp pirmųjų dviejų. Iš už žalą atsakingo asmens gauta suma paskirstoma proporcingai atsižvelgiant į draudiko išmokėtos draudimo išmokos dydį ir draudėjo neapdraustų nuostolių dydį. Pvz. neapdraustų nuostolių dydis sudaro 10000 USD, draudimo išmokos dydis 5000 USD, tuomet gavus iš nuostolių atlyginimą iš už žalą atsakingo asmens, 2/3 sumos atitektų draudėjui, 1/3 – draudikui⁶⁵. Šio būdo naudojimu buvo siekiama nepažeisti nei draudėjo, nei draudiko interesų. Tačiau panašu, kad praktiškai tai sunku padaryti dėl keleto priežasčių. Turbūt svarbiausia iš jų – draudiko ir draudėjo sutarimas dėl visos nuostolio sumos. Draudėjas visuomet bus linkęs šią sumą maksimaliai padidinti, draudikas – priešingai. Kita priežastis – teisminių išlaidų, susijusių su nuostolių išieškojimu iš atsakingo asmens traktavimas. Nėra apibrėžtas jų priklausomumas draudėjo patirtų nuostolių sumai. Taip pat taikant šį būdą, yra palikta galimybė draudikui įgyvendinti subrogacijos teisę iki tol, kol draudėjui yra atlyginti visi nuostoliai⁶⁶. Kai kurie autoriai, palaikantys antrojo ir trečiojo būdo naudojimą, savo poziciją grindžia keliais argumentais. Pirma, draudikas ir draudėjas gali laisvai susitarti dėl draudimo sutarties sąlygų, įskaitant ir sąlygas dėl subrogacijos teisės įgyvendinimo. Antra, draudiko subrogacijos teisės įgyvendinamumas daro tiesioginę įtaką draudimo įmokos dydžiams. Trečia, didesne apimtimi įgyvendinta draudiko subrogacijos teisė ir dėl taikomos mažesnės draudimo įmokos atitinka viešąjį interesą⁶⁷.

Matome, jog nors JAV ir nėra susiformavusi vieninga pozicija, tačiau dauguma valstijų pirmenybę nuostolių atlyginime suteikia draudėjui. Anglijos teisėje draudėjas geresnės padėties nuostolių atlyginimo atžvilgiu neturi. Pastarojo padėtis yra lygi draudiko turimai padėčiai. Priešingai negu JAV daugumos pozicijai, pilnas draudėjo patirtų nuostolių atlyginimas nėra būtina sąlyga draudiko subrogacijos teisės įgyvendinimui.

Lietuvos teisė nereglamentuoja kuriai draudimo sutarties šaliai turi būti teikiamas pirmumas nuostolių atlyginime. Tam darė įtaką tai, jog nuostolių paskirstymo eiliškumo problema gali kilti tik retais atvejais. Autoriaus nuomone, dažniausiai galimas atvejis – už žalą atsakingo asmens nemokumas arba ribotos finansinės galimybės. Tačiau atsižvelgiant į sparčią teisinių santykių plėtrą, į tai, jog nė viena draudimo sutarties šalis nenori patirti nepagrįstų nuostolių, anksčiau ar vėliau kils problema dėl nuostolių paskirstymo. Dėl to įstatymų leidėjas turėtų įtvirtinti

⁶⁴ Greenblatt J. A. Insurance and Subrogation: When the Pie Isn't Big Enough, Who Eats Last? The University of Chicago Law Review, 1997, vol. 64, P.1343.

⁶⁵ Greenblatt J. A. Insurance and Subrogation: When the Pie Isn't Big Enough, Who Eats Last? The University of Chicago Law Review, 1997, vol. 64, P.1343.

⁶⁶ Baron R. M. Subrogation: A Pandora's box awaiting closure. South Dakota Law Review, 1996, vol. 41, P.253.

⁶⁷ Ingram J. D. Priority between Insurer and Insured in Subrogation Recoveries. Connecticut Insurance Law Journal, 1996-1997, vol. 3, P.125.

atitinkamų teisės normų pakeitimus, nes vargu ar draudikas būtų suinteresuotas draudimo sutartyje apriboti savo subrogacijos teisę. Prieš tai atliekant, būtų naudinga atsižvelgti į užsienio šalyse taikomus nuostolių paskirstymo būdus, praktikoje aptinkamus jų privalumus ir trūkumus. Anglijos teisėje naudojamas būdas, kurio pagalba skirstoma ribota trečiosios šalies atlyginta nuostolių suma, iš šalies atrodytų priimtinas, nes nei draudikui, nei draudėjui nesuteikiamas pirmumas. Šalys yra traktuojamos vienodai, naudojama fikcija, jog draudėjas yra savo neapdraustų nuostolių draudikas (lyg būtų du ar daugiau draudikų esant atskiroms draudimo sutartims). Tačiau, autoriaus nuomone, Anglijos teisės praktika ydinga, naudinga draudikui, o ne draudėjui. Visų pirma, tai, jog 1 pav. nurodytame 3 sluoksnyje įvardinti nuostoliai skiriasi nuo 2 ir 1 sluoksniu nuostolių yra suprantama. Pvz., draudėjas su draudiku sudaro sutartį dėl turtinės žalos atlyginimo, o draudėjo neturtinė žala lieka neatlyginta. Tokiu atveju Anglijos teisėje naudojamo „iš viršaus į apačią“ principo taikymas priimtinas. Visai kas kita vertinant 2 ir 1 nuostolių sluoksnių santykį. Šiuose sluoksniuose įvardintų nuostolių pobūdis nesiskiria. Draudėjas tiesiog sutinka, kad kilus nuostoliams draudikas atlygins tik tą nuostolių dalį, kuri viršija pirmajame sluoksnyje nurodytuosius. Tačiau tai neturėtų būti suprantama taip, jog draudėjas sutikęs su pirmajame sluoksnyje nurodytais nuostoliais yra laikytinas pastarųjų draudiku. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos draudikai. Pvz. draudimo sąlyga, teigianti, kad draudimo išmoka nemažinama besąlyginės išskaitos suma „jei draudžiamąjį įvykių kaltininkas nustatytas <...> ir draudikas įgyja teisę regresu tvarka išieškoti išmokėtą draudimo išmoką“⁶⁸ leidžia teigti, kad draudėjas nėra traktuojamas kaip besąlyginės išskaitos draudikas. Draudikas neįsipareigojęs atlyginti tai, ką įsipareigoja atlyginti kita draudimo kompanija net ir tuo atveju, jeigu pagrįstai galėtų tikėtis atlyginimo iš už žalą atsakingo asmens. Draudėjas sudarydamas draudimo sutartį su numatyta frančize pagrįstai tikisi, jog esant atsakingam asmeniui už padarytą žalą bus galimybė gauti pilną nuostolių atlyginimą, o draudiko subrogacijos teisei neturėtų būti teikiamas pirmumas. Dar vienas svarbus argumentas, kodėl draudėjui turėtų būti suteikta pirmenybė į pilną nuostolių atlyginimą slypi pačioje subrogacijos instituto esmėje. Vienas iš pagrindinių subrogacijos tikslų – užkirsti kelią draudėjo nepagrįstam praturtėjimui. Negalima teigti, jog draudėjas, negavęs pilno atlyginimo už visus su draudiminiu įvykiu susijusius nuostolius, yra nepagrįstai praturtėjęs⁶⁹. Ši aplinkybė yra pakankamas pagrindas draudikui susilaikyti nuo subrogacijos teisės įgyvendinimo tol, kol draudėjas negavo pilno nuostolių atlyginimo.

⁶⁸ AB „Lietuvos Draudimas“ Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 021// http://www.ld.lt/uploads/files/dir27/dir1/11_0.php; 11.1.5.1 p., prisijungimo laikas 2009-10-04.

⁶⁹ Birds J., Hird N. J., *Birds' Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004. P.303.

Esminės priežastys, kodėl draudėjo pilnam nuostolių atlyginimui turi būti taikomas pirmumas lyginant su draudiko subrogacijos teisės įgyvendinimu yra šios:

- a) draudikas, gaudamas draudimo įmokas, prisiima draudėjo nuostolių atsiradimo riziką;
- b) draudėjui nėra galimybės nepagrįstai praturtėti negavus pilno nuostolių atlyginimo, subrogacijos taikymas nepasiekia vieno iš svarbiausių instituto tikslų;
- c) draudimo sutarties šalių teisės į nuostolių atlyginimą neturi būti sutapatinamos dėl turimų skirtingų tikslų. Draudėjas, sudarydamas draudimo sutartį ir mokėdamas draudimo įmokas, siekia maksimaliai apsisaugoti nuo galimų nuostolių, o draudikas, gaudamas draudimo įmokas, riziką, susijusią su nuostolių atsiradimu.

Autoriaus nuomone, reikėtų sutikti su T. Kontauto nuomone, jog draudėjo teisei į visišką nuostolių atlyginimą teiktina pirmenybė prieš draudiko teisę patenkinti subrogacijos būdu įgytą reikalavimą. Tiek Vokietijos praktika, kur pripažįstamas vadinamasis skirtumo principas, pagal kurį pirmiausia tenkinamas draudėjo reikalavimas⁷⁰, tiek JAV daugumoje valstijų taikoma „made whole“ doktrina užtikrina draudėjo interesų apsaugą.

Apibendrinant skyrių paminėtina, jog subrogacijos instituto ypatumai lemia draudėjo pareigą padėti draudikui įgyvendinti reikalavimo teisę. Subrogacijoje pirminė prievolė nepasibaigia, joje keičiasi tik kreditoriai, dėl to, pradinis kreditorius yra ta šalis, kuri turi visą reikiamą informaciją ir žinias, būtinas reikalavimo teisės įgyvendinimui. Siekiant tinkamo subrogacijos teisės įgyvendinimo, prieš priimant sprendimą būtina atsižvelgti į subrogacijos instituto bei į draudimo sutarties šalių tikslus. Jie lemia, jog tam tikrais atvejais, norint nepažeisti draudėjo teisėtų interesų, subrogacija turi būti ribojama.

⁷⁰ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.184.

3. SUBROGACIJOS TAIKYMO YPATYBĖS ATSKIROSE DRAUDIMO SUTARTYSE

3.1. Subrogacija gyvybės ir sveikatos draudimo sutartyse

Subrogacijos taikymas turto draudimo sutartyse yra įprastas daugelyje šalių. Gyvybės ir sveikatos draudime priešingai – dažniausiai subrogacijos instituto taikymas yra negalimas.

Subrogacijos negalimumo priežastis gyvybės draudimo atveju slypi pačioje šios draudimo rūšies sąvokoje. Gyvybės draudimas – turtinių interesų, susijusių su fizinio asmens gyvybe ir (ar) kapitalo kaupimu, draudimas, kai dėl draudiminių įvykių – apdraustojo mirties, draudimo sutartyje nustatyto termino pasibaigimo ar kitokio draudiminio įvykio mokamos vienkartinės arba periodinės draudimo išmokos⁷¹. Draudimo išmokos dydis, jos mokėjimo sąlygos būna nustatomos prieš sudarant draudimo sutartį ir yra pagrįstas šalių susitarimu. Draudimo išmokos dydžiui draudiminio įvykio aplinkybės ar trečiosios šalies atlikti veiksmai įtakos nedaro. Dėl to gyvybės draudimo išmoka ir realus trečiosios šalies sukulto nuostolio dydis būtų nevienodi. Kaip nurodo T. Kontautas, „<...> sprendimas suteikti teisę draudikui reikalauti iš kalto asmens draudimo sumos (kurios dydį pasirenka draudėjas) būtų nesuderinamas su civilinės atsakomybės institutu: kaltas asmuo civilinės atsakomybės prievolėje nukentėjusiajam (draudėjui) turi pareigą atlyginti žalą, o žalos dydis ir gyvybės draudimo išmoka retai būna tapatūs“⁷².

JAV teismų praktikoje buvo suformuotas požiūris, jog gyvybės draudimas yra tam tikra investavimo forma. Draudėjas nustatytais terminais moka sutarto dydžio įmokas, dėl to tai tiesiogiai gali būti suvokiama kaip investavimo sutartis (angl. investment contract). Draudikas gali naudotis subrogacijos institutu tik tada, kai su draudėju yra sudaryta draudimo sutartis kompensaciniu pobūdžiu (angl. indemnity feature)⁷³. Kompensacinis pobūdis yra tada, kai pagal draudimo sutartį išmokėta draudimo išmoka atitinka sumą, kurią draudėjas išleidžia naikindamas patirtus nuostolius⁷⁴. Kita priežastis, kodėl subrogacija negali būti taikoma gyvybės draudimo atveju, yra patirtų nuostolių dydžio įvertinimas. Pavyzdžiui, įvertinti, kokia patirta žala praradus ranką, yra daug sunkiau negu įvertinti galimas pastato atstatymo išlaidas. Žalos, padarytos asmeniui, nustatymas yra daugiau apytikslis ir numanomas. Draudimo suma gyvybės draudimo atveju yra dar viena priežastis subrogacijos negalimumui. Turto draudimo atveju, priešingai negu gyvybės,

⁷¹ Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 1 str. 33 d. //Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁷² Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.182.

⁷³ Kimball S. L., Davis D. A. The Extension of Insurance Subrogation. Michigan Law Review. Vol. 60, No. 7. 1962. P.851.

⁷⁴ Srail D. J. Insurance Subrogation in Personal Injury Torts. Ohio State Law Journal. Vol. 39. 1978. P.623.

draudimo suma yra pakankama, kad būtų atlyginta visa draudėjo patirta žala. Draudiko subrogacijos teisė negali apriboti draudėjo galimybės gauti pilną nuostolių atlyginimą⁷⁵. Atsižvelgiant į tokių gyvybės draudimo sutarties pobūdį, subrogacijos taikymas būtų neteisingas. Tačiau įrodytai nuostolių daliai, kuri yra neabejotinai patirta dėl trečiosios šalies kaltės, subrogacija turėtų būti galima.

Subrogacijos institutas pradėjo vystytis turto draudimo srityje, jo taikymas buvo visuotinai pripažintas, stabilus. XX a. viduryje draudikai pradėjo siekti, kad remdamiesi subrogacija jie galėtų perimti draudėjų reikalavimo teisę ne tik pagal turto draudimo sutartis, bet ir pagal sveikatos ar kitas su turtu nesusijusias draudimo sutartis. Į draudimo sutartis būdavo įtraukiamos sąlygos, įgalinančios draudiką perimti draudėjo reikalavimo teisę. Iš pradžių šie draudikų bandymai būdavo nesėkmingi, kadangi bendrosios teisės sistemoje galiojo draudimai perleisti reikalavimą, susijusį su asmeniu, taip pat išskaidyti reikalavimo teisę, kilusią dėl asmens sužalojimo. Vėliau draudikai, tobulindami draudimo sutarčių sąlygas, pasiekė, kad subrogacija būtų galima tiesiogiai arba reikalauti, kad draudėjas, gavęs patirtų nuostolių atlyginimą iš trečiosios šalies, grąžintų draudimo išmoką draudikui⁷⁶.

Ilgainiui susiformavo du požiūriai dėl subrogacijos galimumo ne turto draudimo atveju: daugumos ir mažumos. Teismai, besilaikantys daugumos požiūrio, subrogaciją medicininių išlaidų draudimo atveju leidžia. Subrogacijos instituto uždraudimas sudaro draudėjui galimybę gauti dvigubą nuostolių atlyginimą (angl. double recovery). Taip pat turi būti atskirtas reikalavimo perleidimas susijusio su žala asmeniui ir subrogacija. Tai yra pagrindiniai argumentai, į kuriuos atsižvelgus, subrogacija medicininių išlaidų draudime turėtų būti leidžiama. Mažumos požiūris priešingas – sveikatos ar medicininių išlaidų draudime subrogacija turi būti draudžiama. Draudėjo nepagrįsto praturtėjimo galimybė yra atmetama. Draudėjui iš trečiosios šalies ir draudiko gauti nuostolių atlyginimo tiek, kad jie viršytų realiai patirtą žalą, praktiškai neįmanoma. To priežastis ta, jog kuomet padaroma žala asmeniui, žalos dydžio įvertinimas praktiškai neįmanomas. Daugumoje atvejų asmens patirta žala yra didesnė negu gaunama draudimo išmoka iš draudiko. Byloje *Westendorf v. Stasson*, teismas nurodė, jog atsižvelgiant į subrogacijos instituto kilmę bei tikslą atlyginti patirtą žalą išvengiant nepagrįsto praturtėjimo, pagrindinė taisyklė yra ta, kad draudėjui negavus pilno nuostolių atlyginimo subrogacija yra draudžiama. Draudimo sutartyje nesant aiškiai sąlygai, teigiančiai priešingai, subrogacija draudžiama tol, kol draudėjo atgauta suma yra mažesnė

⁷⁵ Parker J. C. The Made Whole Doctrine: Unraveling the Enigma Wrapped in the Mystery of Insurance Subrogation. *Missouri Law Review*. Vol. 70. 2005. P.730.

⁷⁶ Baron R. M. Subrogation on Medical Expense Claims: The „Double Recovery“ Myth and the Feasibility of Anti-Subrogation Laws. *Dickinson Law Review*, 1992, P.583.

už tikrą patirtą nuostolio dydį⁷⁷.

Autoriaus nuomone, subrogacija sveikatos ir medicininių išlaidų draudimo atveju vienareikšmiškai neturėtų būti draudžiama. Kai kurie argumentai, minimi mažumos požiūriu atstovų kelia abejonių⁷⁸. Pirma, teigiama, kad draudikas medicininių išlaidų draudimo atveju įgyvendinęs subrogacijos teisę gauna netikėtą naudą (angl. windfall), nepatiria nuostolių, susijusių su prisiimta rizika, o draudėjas, sumokėjęs draudimo įmokas, patiria tik iliuzinę draudimo apsaugą. Teismas, nurodydamas tokią poziciją, neatsižvelgia į subrogacijos tikslus. Draudėjas, mokėdamas draudimo įmokas, yra tikras, kad įvykus draudimui įvykiui jis gaus greitą patirtų nuostolių atlyginimą, jam nereikės įrodinėti trečiosios šalies kaltės. Taip pat panaikinama rizika, jog trečioji šalis negalės atlyginti nuostolių dėl savo nemokumo. Draudiko subrogacijos teisė drausmina už nuostolius atsakingą trečiąją šalį, kuri ne tik turi būti pirminė už nuostolius atsakinga šalis, bet ir neturi gauti naudos iš nukentėjusiojo draudimo sutarties. Antra, mažumos požiūriu šalininkai „dvigubo nuostolių atlyginimo“ argumento nelaiko rimtu dėl to, kad draudikas prieš nustatydamas draudimo įmokos dydį neatsižvelgia į subrogacijos galimybę. Toks teiginys taipogi neturėtų būti vienareikšmiškas, nes draudikas paprastai atsižvelgia į subrogacijos galimybę prieš sudarant naują draudimo sutartį. Kuomet draudimo sutartis yra pratęsiama, draudikas nustatydamas draudimo įmokos dydį atsižvelgia į buvusių draudiminių įvykių istoriją, subrogacijos įgyvendinimo apimtį. Trečia, draudėjas žinodamas, kad dalis jo patirtų nuostolių bus atlyginta kitų šaltinių, gali susitarti su atsakinga už nuostolius trečiąja šalimi dėl mažesnės atlygintinos sumos. Teiginys nepagrįstas. Nukentėjusios šalies turima draudiminė apsauga neturi suteikti kaltininkui jokios naudos. Draudėjas, įgyvendindamas savo reikalavimo teisę į už nuostolius atsakingą trečiąją šalį privalo elgtis taip, kad nebūtų panaikinta draudiko subrogacijos galimybė. Ketvirta, draudėjas privalo atlyginti bylinėjimosi išlaidas, dėl ko realiai atgauta suma gali būti daug mažesnė negu priteista iš trečiosios šalies. Šiame teiginyje yra dalis tiesos (pvz. kai advokato honoraras yra didesnis negu teisės aktų nustatytas maksimalus leistinas, viršijanti suma nėra priteisiama), tačiau daugumoje atvejų, teismo procesą pralaimėjusi šalis privalo padengti bylinėjimosi išlaidas, nukentėjusysis atgauna visą nuostolių sumą.

Vis dėlto turbūt pagrindinė priežastis, dėl kurios bandoma uždrausti subrogaciją sveikatos ir medicininių išlaidų draudime, yra draudimo išmokos pobūdis. Draudimo sutartis numato sumą, kuri yra išmokama įvykus draudimui įvykiui. Sumos dydis nepriklauso nuo realiai patirtos žalos.

⁷⁷ Baron R. M. Subrogation on Medical Expense Claims: The „Double Recovery“ Myth and the Feasibility of Anti-Subrogation Laws. *Dickinson Law Review*, 1992, P.590.

⁷⁸ Ten pat, P.588-590.

Tai vadinama tam tikros sumos draudimo sutartis (angl. valued contract). Reikalavimas iš kaltininko sumos, netapačios sukeltos žalos dydžiui, būtų nepagrįstas. Tiek Vokietijoje, tiek JAV pagal sveikatos draudimo sutartį draudikas įsipareigoja atlyginti realiai įvertinamus nuostolius (pvz. mokesčiai už greitosios pagalbos, gydytojo ir pan. paslaugas) ir fiksuotas sumas⁷⁹. Taikyti subrogaciją ir reikalauti kaltininką sumokėti draudiko išmokėtas fiksuotas sumas, kaip minėta anksčiau, būtų neteisinga. Tačiau subrogacijos taikymas pagrįstų nuostolių (kurie nėra draudiko ir draudėjo susitarimo pasekmė) atžvilgiu su tam tikromis išimtimis turėtų būti leidžiamas. Subrogacija neturėtų būti leidžiama tada, kai jos taikymas pakenktų draudėjo interesams. Draudikas turėtų susilaikyti nuo iš draudėjo perimtos reikalavimo teisės įgyvendinimo tol, kol draudėjas negavo pilno nuostolių atlyginimo. Priešingai negu turto, sveikatos draudime patirta žala gali būti ne tik ta, kuri gali būti aiškiai išreikšta materialine forma, bet ir ta kurios įrodymas yra komplikuoatas. Prie pastarosios draudėjo patiriamos žalos priskirtinos dvasinės kančios, fizinis skausmas. Gavęs draudimo išmoką, draudėjas turi pirmumo teisę kreiptis į kaltininką ir reikalauti neapdraustos žalos dalies atlyginimo. Draudikui neatsižvelgiant į draudėjo interesus ir tik išmokėjęs draudimo išmoką kreipusis į trečiąją šalį siekiant nuostolių atlyginimo, galimos kelios pasekmės. Pirma, draudikui įgyvendinus savo reikalavimo teisę, priklausomai nuo kaltininko finansinės padėties, draudėjo reikalavimo patenkinimas gali būti nebeįmanomas dėl kaltininko nemokumo. Antra, draudikui pirmajam kreipusis į kaltininką, pastarasis, patenkinęs draudiko reikalavimą ir motyvuodamas pilnu atsiskaitymu, gali atsakyti ikiteisminiu būdu atlyginti draudėjo neapdraustos žalos dalį. Tuomet draudėjas būtų priverstas pradėti teismo procesą, gaišti laiką, patirti papildomų išlaidų, negauti greito žalos atlyginimo. Draudėjas kaip tik ir moka draudikui už tai, kad įvykus draudimui įvykiui, jis būtų maksimaliai apsaugotas nuo neigiamų pasekmių.

Pagal Civilinio kodekso 6.102 straipsnį Lietuvoje draudžiama perleisti reikalavimą, neatsiejamai susijusį su kreditoriaus asmeniu (pvz., reikalavimą atlyginti žalą, padarytą dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo), perleisti sutartinį reikalavimą gyvybės draudime ir sveikatos draudime (taip pat ir įtvirtintame kaip nuostolių sutartis) taip pat negalima⁸⁰. Autoriaus manymu, subrogacija sveikatos draudime, ypač įtvirtintame kaip nuostolių sutartis, neturėtų būti kategoriškai uždrausta. Esant dabartiniam subrogacijos draudimui galimos dvi neigiamos pasekmės. Pirma – draudėjo galimybė gauti nuostolių atlyginimą tiek iš draudiko, tiek iš už nuostolius atsakingos trečiosios šalies. Antra – galimybė trečiajai šaliai išvengti civilinės atsakomybės ir gauti naudos iš

⁷⁹ Kimball S. L., Davis D. A. The Extension of Insurance Subrogation. Michigan Law Review, 1962, vol. 60, No. 7, P.853.

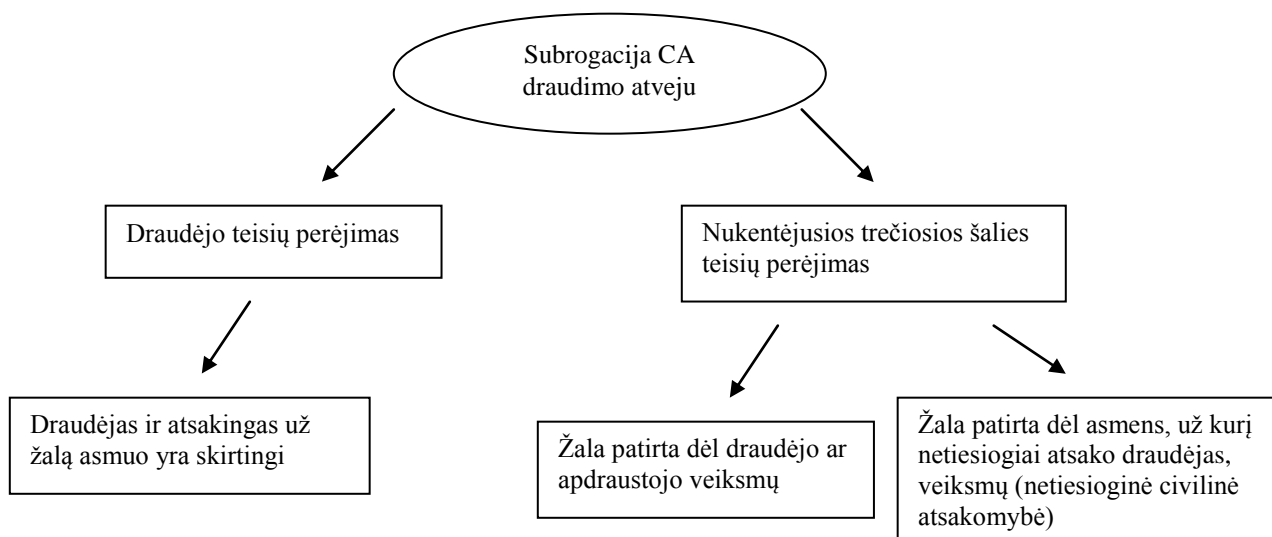
⁸⁰ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.185.

draudiko ir draudėjo sudarytos draudimo sutarties. Įteisinus subrogaciją, būtų išvengta draudėjo ir trečiosios šalies galimo nepagrįsto praturtėjimo.

3.2. Subrogacija civilinės atsakomybės draudimo sutartyse

Sudarydamas civilinės atsakomybės draudimo sutartį, draudėjas siekia išvengti neigiamų turtnių padarinių, kurie vykdant civilinės atsakomybės prievolę gali kilti draudėją pripažinus asmeniu, atsakingu už padarytą žalą⁸¹. Daugumoje valstybių subrogacijos instituto naudojimas civilinės atsakomybės draudimo sutartyse imperatyviai nėra uždraustas. Žinoma, subrogacijos taikymas civilinės atsakomybės atveju yra daugiau išimtis negu taisyklė, nes priešingu atveju, draudėjas negautų draudimo sutarties suteikiamos naudos.

Subrogacijos taikymą civilinės atsakomybės atveju tikslinga išskirti pirmiausia pagal tai, kokios šalies reikalavimas pereina draudikui (žr. 2 pav.)

2 pav. Subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju

Lietuvos CK 6.1015 str. 1 d. draudžia draudiko subrogaciją civilinės atsakomybės draudimo atveju. Įstatymų leidėjas tuo siekė apsaugoti teisėtus draudėjo interesus bei visiškai panaikinti draudiko subrogacijos teisę. Tačiau atsižvelgus į užsienio šalių praktiką bei Lietuvos teismų praktiką kyla abejonių, ar toks imperatyvus subrogacijos draudimas yra būtinas. Verta pastebėti, jog CK 6.1015 straipsnis buvo suformuluotas pagal Rusijos Federacijos civilinio kodekso

⁸¹ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.186.

965 str.⁸², t.y. pastarasis straipsnis buvo perkeltas į LR CK. Tačiau Rusijos įstatymų leidėjas, priešingai nei Lietuvos, subrogacijos instituto taikymą civilinės atsakomybės draudimo sutarties atveju neuždraudė. Rusijos CK 965 str. taikomas visoms turto draudimo sutartims. Kaip žinia, pagal Rusijos klasifikaciją, civilinės atsakomybės draudimo sutartys taip pat priskiriamos prie turto draudimo sutarčių. Dėdikov mano, jog įstatymų leidėjas, reglamentuodamas draudėjo reikalavimo teisės perėjimą draudėjui, nebūtų palikęs tokios plačios sąvokos, jeigu būtų pageidavęs daryti išimtis tam tikroms turto draudimo sutartims. Jo manymu, įstatymo leidėjo sprendimas netaikyti išimčių atskiroms turto draudimo sutartims yra sąmoningas ir apsvarstytas⁸³.

Vienoje iš nedaugelio LAT nutarčių buvo pasisakyta dėl subrogacijos instituto taikymo civilinės atsakomybės draudimo atveju. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 24 d. priimtoje nutartyje Nr. 3K-3-503/2005 draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką pagal ekspeditoriaus atsakomybės draudimo sutartį, reikalavo priteisti nuostolių atlyginimą iš vežėjo ir jo civilinės atsakomybės draudiko. Pirmosios ir antrosios instancijos teismai ekspeditoriaus draudiko reikalavimą atmetė. CK 6.1015 str. 1 d. numatytas draudimas įgyvendinti subrogacijos teisę civilinės atsakomybės draudimo atveju buvo suvokiamas plačiai ir vienareikšmiškai. LAT pažymėjo, kad civilinės atsakomybės draudimo atveju galimi du variantai:

- a) kai draudėjas ir atsakingas už žalą asmuo yra tas pats arba yra apdrausta netiesioginė civilinė atsakomybė (pvz., CK 6.246 straipsnio 2 dalis);
- b) jei civilinės atsakomybės draudėjas ir atsakingas už žalą asmuo yra skirtingi, draudėjas yra apdraudęs tik savo, bet nėra apdraudęs už žalą atsakingo asmens civilinės atsakomybės, t. y. draudimo apsauga galioja tik dėl draudėjo, bet ne dėl žalą padariusio asmens.

LAT nurodė, jog pirmuoju atveju subrogacija draudžiama atsižvelgiant į CK 6.1015 str. 1 d.: „<...> draudimo apsauga galioja interesui, kuris apdraustas pagal draudimo sutartį. Tokiais atvejais draudėjas kaip tik ir draudžiasi nuo to, kad įvykus draudimui įvykiui neturėtų nuostolių atlygindamas žalą, padarytą trečiajam asmeniui arba, pavyzdžiui, draudikas, apdraudęs darbdavio civilinę atsakomybę, neįgytų teisės reikalauti išmokėtų sumų iš darbdavio darbuotojų, t.y. draudėjas, apdrausdamas savo civilinę atsakomybę, kartu apdraudžia ir asmenis, už kurių veiksmus jis yra atsakingas. Tokiu atveju draudiko, išmokėjęs draudimo išmoką, atgręžtinio reikalavimo teisė į

⁸² Гражданский кодекс Российской Федерации// <http://www.interlaw.ru/law/docs/10064072-076.htm>; prisijungimo laikas 2009-10-05.

⁸³ ДЕДИКОВ С. Регресс и суброгация по договорам ОСАГО. Хозяйство и право, 2004, № 9, Р.45.

draudėją arba jo apdraustus asmenis padarytų civilinės atsakomybės draudimą beprasmi. “ Antruoju atveju subrogacija galima, nes draudėjas ir atsakingas už žalą asmuo yra skirtingi asmenys. Ši LAT nutartis reikšminga tuo, kad joje teismas įtvirtino išimtį iš taisyklės dėl subrogacijos negalimumo civilinės atsakomybės draudimo atveju. Įvertinus bylos aplinkybes, atsisakius formalaus požiūrio į įtvirtintas teisės normas, buvo pagrįstai įvertinta, jog draudikui turi būti leista subrogacijos teisė. Nutartis taip pat įrodo, jog CK 6.1015 str. 1 d. įtvirtintas draudimas draudikui naudotis subrogacijos teise civilinės atsakomybės draudimo atveju yra nereikalingas. Ši LAT precedentinė nutartis atitinka Rusijos autorių nuomonę, jog draudėjui ir už žalą atsakingam asmeniui nesutampant, subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju yra galima⁸⁴.

Autoriaus manymu, ankščiau paminėta nutartis itin reikšminga subrogacijos instituto taikymui civilinės atsakomybės draudimo atveju. Teismas nurodė, kad draudėjui ir už žalą atsakingam asmeniui esant skirtingiems, draudiko subrogacijos taikymas turi būti leidžiamas. Tačiau į klausimą, kada draudėjas ir už žalą atsakingas asmuo yra laikytini skirtingais, iki šiol galutinai nėra atsakyta. Siekiant tai nustatyti, T. Kontautas siūlo naudoti tris kriterijus⁸⁵:

- 1) Ar asmuo turi atskirą pareigą, kylančią iš įstatymo arba sutarties, apdrausti savo civilinę atsakomybę?
- 2) Net jeigu šios pareigos nėra, ar toks asmens civilinės atsakomybės savarankiškas draudimas yra įprastas komercinėje praktikoje <...>?
- 3) Ar draudėjas su šiuo asmeniu susaistytas išimtinai verslo ryšiais?

Tokių kriterijų taikymas įgalina bent preliminariai nustatyti draudėjo ir už žalą atsakingo asmens santykį. Už žalą atsakingam asmeniui turint pareigą apsidrausti savo civilinę atsakomybę aišku, jog pastarasis privalės atlyginti žalą net ir tuo atveju, jeigu draudėjas yra pirminė šalis, atsakinga už draudiminio įvykio sukeltus nuostolius. Siejimas su civilinės atsakomybės draudimu galimas ir dėl prezumpcijos, jog už žalą atsakingam asmeniui turint civilinės atsakomybės draudimą, draudiko subrogacijos taikymas nesukels neigiamų padarinių nei draudėjui, nei už žalą atsakingam asmeniui. Nuostolių atlyginimo pareiga būtų perkeliama tiesiogiai už nuostolius atsakingos šalies draudikui. Juk praktikoje galima situacija, kai už žalą atsakingas asmuo turi apdraudęs savo civilinę atsakomybę (nesant pareigos tai padaryti) ir tuo pačiu yra glaudžiai susijęs su draudėju (pvz. šeimos narys). Autoriaus manymu, tokiu atveju už žalą atsakingo asmens civilinės atsakomybės draudimo sutarties turėjimas neturėtų būti sureikšminamas. Jeigu yra aišku, kad esant normaliomis sąlygomis (už žalą atsakingam asmeniui neturint civilinės atsakomybės draudimo sutarties) draudėjas

⁸⁴ ДЕДИКОВ С. Регресс и суброгация по договорам ОСАГО. Хозяйство и право, 2004, № 9, P.44.

⁸⁵ Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.202.

nereikalautų nuostolių atlyginimo iš už žalą atsakingo asmens, tuomet ir draudiko subrogacijos teisė turi būti draudžiama. Priešingu atveju draudikui būtų sudaroma galimybė gauti nepagrįstą nuostolių atlyginimą, būtų pažeidžiamos draudimo sutarties sąlygos, kurių pagrindu priimta nuostolių atsiradimo rizika perkeliama kitai šaliai.

Manytume, jog 2005 spalio 24 d. LAT nutartyje Nr. 3K-3-503/2005 nurodytas subrogacijos negalimumas draudėjui ir už žalą atsakingam asmeniui sutampant arba esant netiesioginei civilinei atsakomybei yra vertas detalesnės analizės. Draudėjas yra žalą sukėlusis šalis, t.y. reikalavimo teisę turi nukentėjusioji nuo draudėjo veiksmų trečioji šalis. LAT argumentas, kad esant anksčiau nurodytoms aplinkybėms subrogacija turi būti draudžiama remiantis CK 6.1015 str. 1 d., autoriaus nuomone, yra nepagrįstas. CK 6.1015 str. pavadinimo formuluotė vienareikšmiškai teigia, jog draudikui pereina *draudėjo* teisės į žalos atlyginimą. Esant minėtoms aplinkybėms, teisę į žalos atlyginimą turi nukentėjusi trečioji šalis, o ne draudėjas. CK 6.1015 str. nereguliuoja nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo teisės perėjimo draudikui, todėl nėra pagrindo remtis šia norma uždraudžiant draudiko subrogaciją. Tačiau, atsižvelgus į civilinės atsakomybės draudimo sutarties ypatumus ir tikslus, nukentėjusios šalies teisių perėjimas turėtų būti galimas tik įstatymuose įtvirtintais atvejais (pavyzdžiui esant draudėjo tyčiai ar dideliam neatsargumui⁸⁶). Teisės normos, reguliuojančios tokius teisinius santykius, negali būti aiškinamos plačiai dėl pačios civilinės atsakomybės draudimo esmės. Draudikas turi galimybę reikalauti patirtų nuostolių atlyginimo iš draudėjo tik tada, kai pastarasis savo veiksmais panaikino draudimo rizikos tikėtimumo ir atsitiktinumą požymius.

Kaip minėta anksčiau, subrogacijos pagrindinis požymis – asmenų pasikeitimas egzistuojančioje prievolėje. Nedetalizuojami asmenys, kurie gali pasikeisti. Tiek įstatymuose, tiek teismų praktikoje, laikomasi pozicijos, jog draudimo teisiniuose santykiuose draudikui subrogacijos būdu gali pereiti išimtinai draudėjo reikalavimo teisė. 2005 m. spalio 24 d. LAT nutartyje Nr. 3K-3-503/2005 nurodyta, jog „<...>subrogacija, numatyta CK 6.1015 straipsnyje, ir yra CK 101 straipsnio 4 dalyje numatyta įstatyminė cesija, t. y. CK 6.1015 straipsnis yra vienintelis, kai įstatymo tai laikoma įstatyminė cesija draudimo teisiniuose santykiuose“. Autoriaus manymu, toks įstatyminis reguliavimas ir teisės aiškinimas yra ydingas. Esant draudėjo tyčiai ar dideliam neatsargumui (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 96 str., Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo (toliau – TPVCPD) įstatymo 22 str. 1 d.) bei atsižvelgus į subrogacijos tikslus (nepagrįsto praturtėjimo išvengimas, draudiko materialinių

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 96 str. //Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246

interesų atkūrimas), draudikui turėtų būti suteikta teisė pasinaudoti subrogacijos instituto privalumais. Draudikui išmokėjęs draudimo išmoką nukentėjusiajai trečiajai šaliai ir perėmus pastarosios reikalavimo teisę, draudiko perimtų teisių apimtis užtikrintų palankesnę pažeistų interesų atkūrimą. Manytume, jog esant draudėjo tyčiai ar neatsargumui, draudikas, atkurdamas savo materialinius interesus, turi įgyti kiek įmanoma palankesnę poziciją.

Subrogacija, kuomet draudikas perima nukentėjusios trečiosios šalies, o ne draudėjo reikalavimo teisę, įtvirtintas JAV. Draudiko pareigą atlyginti nukentėjusios trečiosios šalies patirtus nuostolius bei galimybę perimti pastarosios šalies reikalavimo teisę buvo įtvirtinta Naujojo Džersio Aukščiausiojo teismo nagrinėtoje byloje *Ambassador Insurance Co. v. Montes*. Draudimo sutartyje draudikas įsipareigojo atlyginti tiek draudėjo patirtus nuostolius, tiek trečiosios šalies. Draudėjas tyčia padegė namą, siekdamas pasipelnyti iš draudimo išmokos. Trečioji šalis, patyrusi žalą, kreipėsi į civilinės atsakomybės draudiką dėl žalos atlyginimo. Draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką, motyvuodamas tuo, jog žala kilo dėl draudėjo tyčios. Aukščiausiasis teismas nurodė, jog civilinės atsakomybės draudimo atveju, draudikas įsipareigoja atlyginti bet kokius trečiosios šalies patirtus nuostolius nepriklausomai nuo draudėjo kaltės formos. Taip pat reikšminga aplinkybė yra ta, kad draudėjui atlikus tyčinius veiksmus, draudiko išmokėta draudimo išmoka nesuteikia naudos draudėjui. Teismas suteikė teisę draudikui perimti trečiosios šalies turėtą reikalavimą į draudėją tuo įtvirtindamas draudėjo pareigą atlyginti tyčia sukeltą žalą. Išskiriamos dvi galimos teigiamos pasekmės, kurios pasiekiamos tokiu teismo sprendimu. Pirma, žinodamas, kad tyčia sukelti nuostoliai turės būti atlyginti draudikui, draudėjas stengsis susilaikyti nuo tyčinių veiksmų, t.y. toks teismo sprendimas yra prevencinio pobūdžio. Antra, draudėjas patiria finansines pasekmes kaip baudą už tyčia sukeltus nuostolius⁸⁷.

LR Draudimo įstatymo 96 str. numato draudiko teisę reikalauti išmokėtų sumų iš draudėjo esant pastarojo tyčiai ar dideliam neatsargumui. Tokia norma siekiama apsaugoti draudiko teisėtus interesus. Įstatymuose numatomi atvejai, įpareigojantys draudiką mokėti draudimo išmoką atsiradus civilinei atsakomybei (pvz. TPVCPAD įstatymo 16 str. 1 d.) ir neatsižvelgus į kaltės formą (pvz. CK 6.1014 str. 3 d.). Draudikui turint prievolę nukentėjusiajai trečiajai šaliai mokėti draudimo išmoką už su natūralia rizika nesusijusią žalą ir neturint galimybės kiek įmanoma palankesnėmis sąlygomis atkurti savo materialinius interesus, būtų nepagrįsta. Pirma, draudėjas, galintis sukelti žalą tyčia ar dideliu neatsargumu, jaustųsi nebaudžiamas. Antra, draudikas, prisiimdamas tokią draudėjo sukeltą žalą ir siekdamas išlaikyti draudimo veiklos pelningumą, privalėtų žymiai padidinti draudimo

⁸⁷ Cutler K. H. Liability Insurance for Intentional Torts - Subrogation of the Insurer to the Victim's Rights against the Insured: *Ambassador Insurance Co. v. Montes*. *Rutgers Law Review*, 1979, vol. 32, P.155-157.

įmokas, kas padarytų draudimą beprasmi. Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į užsienio šalių praktiką, subrogacijos instituto tikslus, Lietuvos įstatymų leidėjas, turėtų įtvirtinti ne tik draudėjo, bet ir nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo teisės perėjimo galimybę. Pasinaudojus subrogacijos instituto privalumais, draudiko materialinių interesų atkūrimas būtų palankesnis. Nepripažįstant nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo teisės perėjimo, kyla neigiamos pasekmės, atsispindinčios teismų praktikoje. 2009 m. rugsėjo 30 d. LAT nutartyje Nr. 3K-3-382/2009, teismas įvertino, jog draudikui išmokėjus draudimo išmoką pagal civilinės atsakomybės sutartį, prievolė pasibaigia CK 6.123 straipsnio 1 dalies pagrindu. Kadangi TPVCAPD įstatymo 22 str. 1 d. 2 p. įgalina draudiką reikalauti už žalos padarymą atsakingo asmens grąžinti išmokėtas sumas, teismas kvalifikavo reikalavimą, kylantį iš draudimo teisinių santykių. Dėl to ieškinio senaties terminas, nustatytas remiantis CK 1.125 str. 7 d., ir draudiko ieškinys, kaip praleidus senaties terminą, buvo atmestas. Tokiu atveju, jeigu būtų galima subrogacijos teisė, t.y. nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo teisės perėjimas draudikui, pastarasis turėtų identišką galimybę atkurti savo materialinius interesus kaip turėjo nukentėjusioji trečioji šalis. Šiuo atveju draudiko reikalavimas būtų kildinamas iš žalos atlyginimo teisinių santykių, ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 8 d.) nebūtų praleistas, draudikas būtų atkūręs dėl draudėjo kaltės pažeistus materialinius interesus.

Apibendrinant galime teigti, jog CK 6.1015 str. 1 d. įtvirtintas imperatyvus subrogacijos civilinės atsakomybės draudime draudimas nereikalingas. Įstatymų leidėjui siekiant bet kokiomis priemonėmis apsaugoti draudėjo interesus, galimos neigiamos pasekmės kitoms šalims, ypač draudikui. Draudikui turi būti suteikta galimybė naudotis subrogacijos institutu perimant ne tik draudėjo, bet nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo teisę.

Šiame skyriuje nustatyta, jog dėl atskirų draudimo sutarčių ypatumų, subrogacijos teisė gali būti ribojama arba uždraudžiama. Ribojant subrogacijos teisę dažnai neatsižvelgiama į draudiko teisėtus interesus, neteisingai taikant teisę atsiranda neigiamos pasekmės draudikui, sudaroma galimybė draudėjo ar trečiosios šalies nepagrįstam praturtėjimui. Tikėtina, jog siekis apriboti draudiko subrogacijos teisę kyla pastarąjį traktuojant kaip neišsenkamą pajamų šaltinį („gilios kišenės“ doktrina (angl. deep-pocket)). Manytume, kad tokio požiūrio atsisakymas yra pirmasis žingsnis norint įtvirtinti tinkamą subrogacijos instituto taikymą.

IŠVADOS

1. Subrogacijai pradą davė cesijos institutas, tačiau esminės subrogacijos institutą reglamentuojančios taisyklės buvo suformuotos draudimo teisėje. Kilmės ypatumai lemia tai, jog didžiausia subrogacijos nauda pasiekama būtent draudimo teisinių santykių kontekste.
2. Lietuvos teisės normų, doktrinos ir teismų praktikos nuomonė dėl reikalavimo perleidimo (cesijos), regreso ir subrogacijos santykio prieštaringa. Visgi reikalavimo perleidimas (cesija), regresas ir subrogacija – skirtingos teisinės konstrukcijos. Netinkamas teisinio santykio identifikavimas nulemia klaidingą teisės taikymą.
3. Subrogacijos teisei atsirasti būtinas trijų sąlygų visetas. Visų sąlygų buvimas reikalingas siekiant užtikrinti teisėtus šalių interesus.
4. Subrogacijos instituto tikslai yra atkurti draudiko pažeistus materialinius interesus, užkirsti kelią už nuostolius atsakingam asmeniui išvengti civilinės atsakomybės, išvengti draudėjo nepagrįsto praturtėjo pastarajam gaunant daugiau negu patirtos žalos atlyginimą. Subrogacijos teisės taikymo galimybė įvertinama atsižvelgus į šių tikslų pasiekimą.
5. Draudikui atlyginus draudėjo patirtus nuostolius, pastarasis turi prievolę išsaugoti reikalavimo teisę į trečiąją šalį bei padėti draudikui ją įgyvendinti. Draudėjas neturi patirti neigiamų pasekmių, jeigu siekdamas išsaugoti reikalavimo teisę ir padėti draudikui ją įgyvendinti elgiasi taip, kaip būtų elgęsis neapsidraudęs protingas ir apdairus asmuo.
6. Privalu įvertinti draudėjo ir už žalą atsakingo asmens tarpusavio ryšį. Draudimo sutartyje draudikui įsipareigojus atlyginti dėl draudėjo kaltės atsiradusią žalą, draudėjui ir už žalą atsakingam asmeniui sutampant, subrogacija negali būti taikoma už žalą atsakingo asmens atžvilgiu.
7. Pagal Lietuvos teisės aktus subrogacija galima tik perimant draudėjo reikalavimo teisę (CK 6.1015 str.). Toks siauras reguliavimas apriboja draudiko galimybę remtis subrogacijos institutu siekiant dėl draudėjo veiksmų pažeistų interesų atkūrimo. Kaip ir draudėjo, taip ir nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo teisės perėjimas turi būti galimas subrogacijos tvarka.
8. Imperatyvus subrogacijos draudimas civilinės atsakomybės draudimo atveju, įtvirtintas CK 6.1015 str. 1 d. yra nereikalingas. Draudėjui ir už žalą atsakingam asmeniui nesutampant, subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju taikoma.
9. Už žalą atsakingam asmeniui nedalyvaujant draudiko žalos reguliavimo procese, kyla draudiko piktnaudžiavimo galimybė, galimi bereikalingi teisminiai ginčai įgyvendinant subrogacijos teisę.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Siūloma CK 6 knygos LIII skyriuje įtvirtinti nukentėjusios trečiosios šalies reikalavimo perėjimą draudikui.
2. Pakeisti CK 6.1015 str. 1 d. straipsnį, nenumatant, jog subrogacija netaikoma civilinės atsakomybės draudimo atveju.
3. Teisės aktais įtvirtintini kriterijus, kuriais remiantis apibrėžiama trečiosios šalies sąvoka. Formuojant kriterijus svarbu atsižvelgti į tai, jog draudiko subrogacija į trečiąją šalį negali pakenkti teisėtiems draudėjo interesams.
4. Draudikams rekomenduotina įtraukti į žalos reguliavimo procesą už nuostolius atsakingą trečiąją šalį.
5. Siūloma įtvirtinti pakeitimus, įgalinančius naudoti subrogaciją pagal sveikatos draudimo sutartis.
6. Atlikti pakeitimus, kuriais remiantis, draudikas galėtų įgyvendinti subrogacijos teisę tik pilnai įvykdęs savo įsipareigojimus pagal draudimo sutartį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Prancūzijos draudimo kodekso L121-12 straipsnis// http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_assu_textE.htm#Chapter%20I:%20General%20provisions; prisijungimo laikas 2009-09-27.
4. Rusijos Federacijos civilinio kodekso 965 str.// <http://www.interlaw.ru/law/docs/10064072-076.htm>; prisijungimo laikas 2009-10-05.
5. Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2007, Nr. 61-2340.
6. Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.
7. Lietuvos Respublikos Statybos įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2001, Nr. 101- 3597.
8. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos valdybos nutarimas „Dėl valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie finansų ministerijos valdybos 2002 m. balandžio 30 d. nutarimo Nr. 79 „Dėl rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 58-2634.

Specialioji literatūra ir kitos publikacijos

9. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. Civilinė teisė prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
10. Ambrasienė D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai)// Jurisprudencija. 2002, T 28 (20).
11. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999.
12. Kontautas T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.
13. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.

14. Piesarskas B. *Didysis anglų – lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2000.
15. Birds J., Hird N. J., *Birds' Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004.
16. Mitchell C., Watterson S. *Subrogation Law and Practice*. – Oxford University Press, 2007.
17. Lowry J., Rawlings P. *Insurance Law: Cases and Materials*. Oxford – Portland Oregon, 2004.
18. Garner B. A. *Black's Law Dictionary*. – West, a Thomson business, 2004.
19. Halladay C.W. *The Effects of Settlement on an Insurer's Subrogated Rights*. *Advocates' Quarterly*. 2002-2003, vol. 26.
20. Marasinghe M.L. *An Historical Introduction to the Doctrine of Subrogation: The Early History of the Doctrine I*. *Valparaiso University Law Review*. 1975-1976, vol. 10, No 45.
21. James P.S. *The fallacies of Simpson v. Thomson*. *The Modern Law Review*, 1971, vol. 34.
22. Yang S.K. *The Insurer's Subrogation Against The Third Person*. *The Korean Journal of Comparative Law*, 1976, vol. 4.
23. Mackaman D. H. *Subrogation: A Landlord – Tenant problem*. *Drake Law Review*. 1955. Vol. 4, No. 2.
24. Volkovaitė M. *Liability in Subrogation of a Residential Tenant to the Insurer of a Landlord*. *International Journal of Baltic Law*, 2004, vol. 1, no. 2.
25. Roscoe S. *The Employer's "Indemnity" Action*. *The University of Chicago Law Review*, 1957-1958, Vol. 25.
26. Zager B. B. *Conflicts Regarding the No Subrogation against Insured Rule*. *Drake Law Review*. 1979-1980, Vol. 29.
27. Baron R. M. *Subrogation: A Pandora's box awaiting closure*. *South Dakota Law Review*, 1996, vol. 41.
28. Greenblatt J. A. *Insurance and Subrogation: When the Pie Isn't Big Enough, Who Eats Last?* *The University of Chicago Law Review*, 1997, vol. 64.
29. Ingram J. D. *Priority between Insurer and Insured in Subrogation Recoveries*. *Connecticut Insurance Law Journal*, 1996-1997, vol. 3.
30. Kimball S. L., Davis D. A. *The Extension of Insurance Subrogation*. *Michigan Law Review*. 1962. Vol. 60, No. 7.
31. Srail D. J. *Insurance Subrogation in Personal Injury Torts*. *Ohio State Law Journal*. 1978. Vol. 39.
32. Parker J. C. *The Made Whole Doctrine: Unraveling the Enigma Wrapped in the Mystery of Insurance Subrogation*. *Missouri Law Review*. 2005. Vol. 70.

33. Baron R. M. Subrogation on Medical Expense Claims: The „Double Recovery“ Myth and the Feasibility of Anti-Subrogation Laws. Dickinson Law Review, 1992.
34. ДЕДИКОВ С. Регресс и суброгация по договорам ОСАГО. Хозяйство и право, 2004, № 9.
35. Cutler K. H. Liability Insurance for Intentional Torts - Subrogation of the Insurer to the Victim's Rights against the Insured: Ambassador Insurance Co. v. Montes. Rutgers Law Review, 1979.
36. Saunders A.J. Five Problems in Canadian Subrogation Law. Advocates' Quarterly, vol. 27, 2003.
37. AB „Lietuvos Draudimas“ Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 021// http://www.ld.lt/uploads/files/dir27/dir1/11_0.php; prisijungimo laikas 2009-10-04.
38. AB „Lietuvos Draudimas“ Statybų ir montavimo visų rizikų draudimo taisyklės nr. 055// www.ld.lt/uploads/files/dir21/dir1/13_0.php; prisijungimo laikas 2009-09-26.
39. „If P&C Insurance AS“ filialo Transporto priemonių draudimo taisyklės Nr. 001// http://www.if.lt/web/It/SiteCollectionDocuments/TaisyklesNuo20090701/Transporto_dr_taisykles_Nr001.pdf; prisijungimo laikas 2009-09-27.
40. <http://www.subrogation.net/edu/ReleaseFromMyInsuredArticle.doc>; prisijungimo laikas 2009-09-25.
41. O'Brien J. J. Distinct Subrogation Issues: Pandora's Box/O'Brien & Hennessy Educational Series // <http://www.subrogation.net/edu/edu2.doc>; prisijungimo laikas 2009-10-06.
42. O'Brien J. J. O'Brien & Hennessy education series topic - the origins of subrogation// <http://www.subrogation.net/edu/edu1.doc>; prisijungimo laikas: 2009-10-02.

Teismų praktika

43. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 24 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos Draudimas“ vs. UAB „ERGO Lietuva“, UAB „Ritranspeda“, Nr. 3K-3-503/2005, kat. 37; 38; 73.2.6.1.
44. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c.b. UAB DB „PZU Lietuva“ vs. VĮ „Kauno miškų urėdija“, Nr. 3K-3-682/2006, kat. 73.2.6.1.
45. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos Draudimas“ vs. UADB „Seesam Lietuva“, Nr. 3K-7-466/2004, kat. 67, 39.2.4, 39.4, 39.6.2.11.
46. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 30 d. nutartis c.b. UADB „Ergo Lietuva“ vs. V. B. ir G. B., Nr. 3K-3-382/2009, kat. 73.2.6.1; 24.4; 35.3.1.

SANTRAUKA

Subrogacijos institutas draudimo teisiniuose santykiuose

Pagrindinės sąvokos: subrogacija, subrogacijos samprata, reikalavimo perleidimas, regresas, draudikas, draudėjas.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjami subrogacijos instituto taikymo ypatumai draudimo teisiniuose santykiuose. Tema aktuali tuo, jog draudimas yra ypač svarbus šiuolaikinei visuomenei, o tinkamas subrogacijos instituto įgyvendinimas daro jį prieinamesnį. Autorius darbe siekia atskleisti subrogacijos instituto sampratą, suformuluoti teorijoje ir praktikoje kylančias subrogacijos taikymo draudimo teisiniuose santykiuose problemas, pateikti galimus šių problemų sprendimų būdus ir kryptis. Tyrimo tikslui pasiekti remtasi tiek teoriniais, tiek empiriniais tyrimo metodais.

Darbe daug dėmesio skirta draudimo sutarties šalių bei už žalą atsakingos trečiosios šalies teisių ir pareigų identifikavimui. Taip pat suformuluoti kriterijai, kuriais remiantis galima įvertinti, ar subrogacijos taikymas pasiekia šio instituto tikslus ir ar nepažeidžia teisėtų šalių interesų. Atsižvelgus į užsienio šalių praktiką, pateikiami pastebėjimai, kokiose situacijose subrogacijos taikymas turi būti plečiamas, o kokiose atvirkščiai – siaurinamas.

Darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmajame skyriuje, atsižvelgiant į instituto kilmę, pateikiama subrogacijos samprata, atibojama nuo kitų panašumų turinčių institutų, detalizuojamos esminės subrogacijos teisei atsirasti reikalingos sąlygos. Antrajame skyriuje aptariami probleminiai aspektai, kylantys taikant subrogaciją. Trečiajame skyriuje nagrinėjami subrogacijos taikymo ypatumai atskirose draudimo sutartyse. Darbo pabaigoje, remiantis analitiniu tyrimo metodu, suformuluojamos išvados, pateikiami pasiūlymai bei rekomendacijos.

SUMMARY

Institute of subrogation in insurance legal relations

Keywords: subrogation, conception of subrogation, claim assignment, recourse, insurer, insured.

Master's final thesis analyses the peculiarities of subrogation institute, which occur in insurance law context. The subject is topical, because insurance is very important for modern society and proper exercise of subrogation institute makes insurance more affordable. Author seeks to reveal the conception of subrogation, to frame the problems, which occur in theory and practice while exercising subrogation in insurance, to introduce possible ways and trends how these problems may be solved. In order to achieve the purpose of the research, both theoretical and empirical methods were used.

A lot of attention was designated for demarcating subrogation from similar institutes, because that is important while seeking to avoid improper usage of the law. Also the criteria, which help evaluate whether exercising of subrogation reaches the goals of mentioned institute and if rightful interests were not harmed, were formulated. Considering the practice of foreign countries, the remarks are given in what spheres subrogation should be developed and in what spheres the opposite – constricted.

The thesis contains three chapters. In first one, considering the origins of the institute, the conception of subrogation is provided, subrogation's demarcation from similar institutes, essential conditions for the exercise of subrogation are elaborated. Problematic aspects, which occur while applying subrogation, are analyzed in second chapter. The third chapter analyzes the peculiarities of subrogation occurring in separate types of insurance contracts. At the end of the thesis, while using analytical research method, conclusions are formulated, proposals and recommendations are given.